

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra tělesné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Historie školní tělesné výchovy v českých zemích
History of school physical education in Czech lands

Tereza Bigazová

Vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Ladislav Kašpar, Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: N TV-ZSV

Odevzdáním této diplomové práce na téma „Historie školní tělesné výchovy v českých zemích" potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 12. 07. 2021

Děkuji svému vedoucímu práce panu PhDr. PaedDr. Ladislavu Kašparovi za odborné vedení, cenné rady, vstřícný přístup a trpělivost při vypracování mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat celé rodině, která mě podporovala nejen během psaní diplomové práce, ale v průběhu celého studia.

ABSTRAKT

V diplomové práci se budu zabývat zmapováním historie školní tělesné výchovy v českých zemích od zavedených tělesných cvičení do škol až po současnost. Práce bude dělena na jednotlivá časová období, ve kterých objasním, jak školní tělesná výchova v daném období vypadala a co všechno obsahovala. Cílem práce je porovnat školní tělesnou výchovu v jednotlivých obdobích a zaznamenat postupné změny a vývoj.

KLÍČOVÁ SLOVA

Tělesná výchova, školní tělesná výchova, tělesná cvičení, vývoj, historie, základní vzdělání, učitel, výchovně vzdělávací proces

ABSTRACT

In my diploma thesis I will deal with mapping the history of school physical education in Czech lands from established physical exercises in schools to present. The diploma thesis will be divided into individual time periods, in which I will explain how the school's physical education in the given period looked like and what it contained. The aim of the diploma thesis is to compare school physical education in different periods and to record gradual changes and development.

KEYWORDS

Physical education, school physical education, physical exercises, progression, history.
Basic education, teacher, educational process

Obsah

Úvod	7
1 Cíle a problémy práce.....	8
1.1 Hlavní cíl diplomové práce	8
1.2 Dílčí cíle diplomové práce	8
1.3 Problémy diplomové práce	8
2 Úkoly	9
3 Použité metody	10
3.1 Metody	10
4 Analýza zdrojů.....	12
5 Počátky tělesné výchovy v evropských zemích od 17. století.....	14
6 První pokusy o zavedení tělesné výchovy do škol na českém území až do vzniku Československa (První republika).....	19
7 Školní tělesná výchova a její vývoj od vzniku Československa do roku 1939	24
7.1 Období 1918-1922	24
7.2 Období 1922-1929	27
7.3 Období 1930-1939	28
8 Tělesná výchova a její vývoj za Protektorátu Čechy a Morava	30
8.1 Školní tělesná výchova	30
8.2 Osnovy tělesné výchovy 1939	31
8.3 Mimoškolní tělesná výchova	34
8.4 Slovenská tělesná výchova	35
9 Školní tělesná výchova po druhé světové válce, až do roku 1988	36
9.1 Období 1943-1953	36
9.2 Období 1953-1959	38

9.3	Období 1960-1988	39
10	Tělesná výchova v letech 1989 až 2004	41
10.1	Školní tělesná výchova v období 1989-2004	41
10.2	Mimoškolní tělesná výchova v období 1989-2004	42
11	Školní tělesná výchova od roku 2004 do roku 2021	43
11.1	Oblast Člověk a zdraví	43
11.2	Inkluze ve školství.....	45
11.3	Revize RVP.....	46
12	Vzdělávání učitelů tělesné výchovy a státní tělovýchovné kurzy	47
12.1	Počátky vzdělávání učitelů tělesné výchovy	47
12.2	Státní tělovýchovné kurzy v letech 1925 až 1936.....	49
12.3	Státní tělovýchovné kurzy v letech 1937 až 1940.....	50
12.4	Vzdělávání učitelů v současné době.....	51
13	Mezníky školní tělesné výchovy	61
14	Diskuze	63
15	Závěry	65
16	Zdroje	66
16.1	Knižní zdroje	66
16.2	Články	69
16.3	Archiválie	69
16.4	Internetové zdroje.....	69

Úvod

Téma diplomové práce jsem si zvolila „Historie školní tělesné výchovy v českých zemích“. Počátky tělesné výchovy na našem území spadají do 17. století a jsou spojovány s Janem Amosem Komenským, který vycházel z přirozených potřeb žáků. V práci se věnuji vývoji tělesné výchovy od jejích počátků po současnost. Na české země působilo mnoho vlivů, kterými byla školní tělesná výchova ovlivněna. Situaci ve školství zhoršily obě světové války a těžko se výuka obnovovala. Práce je rozdělena na kapitoly podle významných mezníků, zasahující nejenom školství, ale celé naše území.

Motivací pro zvolení a tvorbu práce byla moje pracovní pozice učitelky tělesné výchovy a zájem o naši historii, který ve mně vzbudil druhý studijní obor „základy společenských věd“.

Práce má poskytnout ucelený přehled historie školní tělesné výchovy na území českých zemí, který dosud v takovém rozsahu není. Školství se neustále vyvíjí a práce by mohla být inspirací pro další změny v tělesné výchově v celém školství České republiky.

Během práce jsem pracovala s archivními složkami, odbornou českou i zahraniční literaturou, články i internetovými stránkami.

1 Cíle a problémy práce

1.1 Hlavní cíl diplomové práce

- Zmapovat a poskytnout ucelený přehled historického vývoje školní tělesné výchovy v českých zemích od počátku do současnosti.

1.2 Dílčí cíle diplomové práce

- Uvést čtenáře do problematiky tělesné výchovy a jeho zavedení do škol v evropských zemích od 17. století.
- Formulovat vzdělávání učitelů a státní tělovýchovné kurzy od konce 19. století.
- Nastínit budoucí vývoj školství.

1.3 Problémy diplomové práce

- Poskytnout ucelený přehled historie školní tělesné výchovy v českých zemích, který neposkytuje doposud žádný jiný pramen.
- Práce se všemi dostupnými zdroji, které se zaměřují na různé období vývoje školní tělesné výchovy.

2 Úkoly

- Podat stručný přehled o počátcích a významných osobách tělesné výchovy na školách u nás i v evropských zemích od 17. století.
- Vypracovat přehled o vývoji školní tělesné výchovy na našem území na základě prostudování odborné literatury a dalších dostupných pramenů (archiválie, články časopisů a novin).
- Zmapovat a formulovat vzdělávání učitelů tělesné výchovy a státní tělovýchovné kurzy.
- Sepsat současné změny a formu změn plánujících ve školství.

3 Použité metody

Během svého historického výzkumu jsem pracovala s písemnými prameny, odbornou literaturou i internetovými zdroji. Docházela jsem do národního archivu a procházela archiválií Ministerstva školství od roku 1929. Metody jsou používány automaticky, bez předchozího vytyčení před začátkem psaní práce.

3.1 Metody

Metody jsou součástí každé vědecké práce. Počátkem historické práce je objevování, shromažďování a výzkum historických pramenů a literatury. Objekt výzkumu se studuje na základě historických pramenů a literatury, to je pro historickou práci typické. Ve své práci jsem vycházela z dosavadních poznatků a studia odborné literatury vztahující se k tématu práce. Technika psaní práce je závislá na výběru metod. Jedná se o zprostředkované poznání.¹ Jelikož se jedná o historickou práci, byly využity tyto metody:

Indukce

Postupný přechod od jednotlivých faktů k obecnějším údajům.

Dedukce

Za použití pravidel formální logiky se výsledné tvrzení odvozuje z jednoho či několika tvrzení. Využívá se v případě, že je již nahromaděný empirický materiál, cílem je uvést jej a porozumět mu.

Metody induktivní i deduktivní se mohou prolínat, historik je využívá podle potřeby a více zdůrazňuje jednu nebo druhou metodu. Dalšími metodami, které se mohou prolínat jsou metoda přímá a metoda nepřímá.

Přímá metoda

Události, které se staly v minulosti jsou popisovány a poznávány prostřednictvím jednoho či více pramenů, jež z minulosti vyrůstají či bezprostředně vypovídají. To znamená, že práce je bezprostředně založena na reprodukci pramenů. Pravdivost se odvíjí od míry autenticity a spolehlivosti pramene.

¹ BAUM, Detlef. *Výzkumné metody v sociální práci*, 2014, s. 171-172.

Nepřímá metoda

Historická fakta se určují rozmanitými cestami. K nepřímé metodě přecházíme v případě, kdy se pramen nedochoval a nutno využít pramen, který podává svědectví o analogických vztazích, souvislostech a postojích.²

Progresivní metoda

Zachycení a popis událostí tak, jak následovaly po sobě podle časové osy.

Retrospektivní metoda

Porovnání a posuzování toho, co se stalo dříve s tím, co se stalo později.³

Komparativní metoda

Slouží ke srovnávání a porovnávání zkoumaných jevů. Srovnávat je možné v případě, shoduje-li se zkoumané v základních rysech a v oblastech ovlivňující daný historický proces.⁴

² BAUM, Detlef. *Výzkumné metody v sociální práci*, 2014, s. 186.

³ HROCH, Miroslav. *Úvod do studia dějepisu*, 1985, s. 209-212.

⁴ ZWETTLER, Otto. *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce*, 1996, s. 90.

4 Analýza zdrojů

Kapitola Analýza pramenů je věnována klíčovým zdrojům této diplomové práce.

Didaktika školní tělesné výchovy – Antonín Rychtecký a Ludmila Fialová

Kniha od Rychteckého a Fialové sděluje a shrnuje obecné informace o didaktice školní tělesné výchovy, organizačních formách, vyučovacích metodách, strategii učení a pedagogických postupech. Antonín Rychtecký se konkrétně zaměřuje na vývoj didaktiky tělesné výchovy i školní tělesné výchovy, zabývá se žákem ve výchovně vzdělávacím procesu tělesné výchovy, procesu vzdělávání a výchovy, tělesné zdatnosti a učiteli tělesné výchovy. Společně s Ludmilou Fialovou se věnují projektům vzdělávání a výchovy ve školní tělesné výchově, vyučovací a výchovně vzdělávací činnosti učitele tělesné výchovy. Sama Fialová popisuje organizační formy a podmínky vzdělávání a výchovy ve školní tělesné výchově. Stejně jako tato práce je tento pramen určen pro studenty učitelství tělesné výchovy a sportu, ale i dalším učitelům a jiným vědeckým a pedagogickým pracovníkům. Dílo je doplněno grafy a ilustrovanými obrázky, které znázorňují určitý pohyb nebo aktivitu.

Didaktika školní tělesné výchovy – Vlasta Vilímová

Pro tuto diplomovou práci je zásadní první kapitola „Vývoj didaktiky tělesné výchovy“, kde je podrobněji rozebíráno zavedení tělesné výchovy jako povinného předmětu do škol v českých zemích, zavedení tělesné výchovy do osnov, Tyršova národní soustava a vývoj školní tělesné výchovy po 2. světové válce. Dílo je určeno především pro studenty učitelství tělesné výchovy a sportu, trenéry, ale i ostatní, kteří se zajímají o problematiku tělesné výchovy. Dále se Vlasta Vilímová věnuje pohybovým předpokladům žáků, edukačním procesům, projektům tělesné výchovy na základních i středních školách. Vilímová ve své práci využívá grafické a tabulkové zpracování.

Přehled Československých dějin tělesné výchovy a sportu – Jan Štumbauer

Jan Štumbauer sepsal přehled vývoje tělesné výchovy a sportu na území Československa do roku 1990. Dílo je opět určeno pro studenty učitelství tělesné výchovy. Dílo rozdělil do čtyř kapitol, od počátku vývoje tělesné výchovy a sportu na našem území do roku 1918, dále vývoj v letech 1918 až 1938 v Československu, tělesná výchova a sport v Čechách a na

Moravě v letech 1938 až 1945 a vývoj československé tělesné výchovy a sportu do roku 1990. Součástí práce nejsou žádné názorné obrázky ani grafické zpracování.

Archiválie z let 1925-1941

Přínosným zdrojem byly archiválie zapůjčené v Národním archivu v Praze. Součástí byly například spisy Ministerstva školství a národní osvěty, osnovy školní tělesné výchovy nebo „Zprávy o státních kurzech tělovýchovných“ od Karla Weignera, Miroslava Klingera a Františka Widimského.

5 Počátky tělesné výchovy v evropských zemích od 17. století

Školní tělesná výchova je součástí na českých školách přibližně sto padesát let. Předpoklady k jejímu vzniku a zařazení byly mnohem dříve.⁵ Prvopočátky tělesné výchovy bychom našli již v antice, avšak na školní tělesnou výchovu v českých zemích měl velký vliv především Johann Fridrich Herbart, Friedrich Ludwig Jahn, Ernest Wilhelm Bernhard Eiselen a dále Adolf Spiess a Pehr Herink Ling.⁶

Podle Rychteckého a Fialové působilo na vývoj školní tělesné výchovy několik vlivů. Do vlivu tělovýchovných směrů spadá Fridrich Ludwig Jahn, Ernest Wilhelm Bernard Eiselen, otec a syn Lingovi, Thomas Arnold, Johann Fridrich Herbart, Peter Lesgaft, Miroslav Tyrš. Na rozvoji sportovního hnutí, rytmiky a tance se podílí Pierre de Coubertin, Isadora Duncanová, Bess Mensendiecková a další. Za významné pedagogy jsou považováni Juan Luis Vives, Jan Amos Komenský, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Johann Heinrich Pestalozzi. Filantropismus, herbartismus, pedocentrismus, behaviorismus, hlubinná pedagogika, reflektivní pedagogika jsou směry, které se podílely a zdůrazňovaly význam tělesných cvičení ve výchově a vzdělávání.

Jan Amos Komenský žil v letech 1592-1670. Již Komenský vycházel z přirozených potřeb dětí, jakožto základní projev života. Soustředil se na děti mladšího i staršího školního věku. V díle *Informatorium školy mateřské* sděloval rodičům, jak s dětmi cvičit od útlého věku. Tělesnou výchovu považoval za důležitou součást na všech školách (mateřské, latinské, akademie). Čeští pedagogové čerpali od Komenského především v 19. století. Několik přístupů je uznávaných nadále. Již Komenský zformuloval některá obecná pravidla s konkrétními návody k vedení tělesných cvičení a her. Z jeho názorů vycházelo mnoho dalších známých pedagogů i v dalších zemích.⁷ Dále se zabýval například školní hygienou, správnou výživou dětí a zdůrazňoval význam her a tělesných cvičení již od raného věku.⁸

Johna Locka (1632-1704) a Jeana-Jacquesa Rousseaua (1712-1778) zařazujeme do filozofického směru osvícenství, které se výrazně zasloužilo o prosazení tělesné výchovy

⁵ RYCHTECKÝ, Antonín, FIALOVÁ, Ludmila. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1995, s. 8-9.

⁶ KAŠPAR, Ladislav. *Tělesná výchova – tradiční součást školního vzdělávání v českých zemích*, 2017, s. 40.

⁷ REITMAYER, Ladislav. *Přehled vývoje tělesné výchovy ve světě*, 1977, s. 50-88.

⁸ PERÚTKA, Jaromír. *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. 1980.

do popředí. Prosazovali fyzický rozvoj a péči o tělo, navrácení ke zdravému způsobu života. Důraz byl kladen na přirozenost a zájmy jedince, na pobyt venku na čerstvém vzduchu a na potřebu tělesných cvičení. Na tyto myšlenky navazují filantropisté.⁹

John Locke zakládal výchovu na upevňování tělesného zdraví pomocí otužování se, upevňování praktických dovedností jako například jízdu na koni, šerm, zápas, veslování, dále na pěstování silné vůle a návyk na maximální vypětí sil. Neopomíjel ani rozvíjení smyslových orgánů. Jeho zásady a myšlenky pozitivně ovlivnily zavedení tělesné výchovy do anglických škol.¹⁰

Základem filantropie se stal názor Rousseaua, podle něj má být výchova dítěte lidská, radostná, v souladu s přírodou. J. J. Rousseau považoval tělesnou výchovu za rovnocennou součást výchovy s důrazem na soutěže a hry. Zmiňuje zavedení tělesné výchovy pro dívky.¹¹ Rousseau a filantropisté vytvořili tzv. ideál „výchovy“, ten byl však realizován krátkodobě a pouze pro konkrétní populaci. Přínosem od filantropistů bylo vyjasnění cílů a úkolů tělesné výchovy a aplikování základních didaktických postupů.

V souladu s Komenským a Rousseauem přišel s ideou výchovy pro všechny Johann Heinrich Pestalozzi. Švýcarský pedagog, žijící v letech 1774-1825, zdůrazňoval roli a význam tělesných cvičení.¹² Prosazoval, aby děti začaly s gymnastikou již v rodině a dále své schopnosti rozvíjet ve školách. Pokládá základy klubové gymnastiky.¹³

Johan Fridrich Herbart žil v letech 1776-1841 a je považován za jednoho z nejvýznamnějších pedagogů 19. století.¹⁴ Školní tělesná výchova u nás byla z části ovlivněna asociativní teorií učení, která je považována za nejstarší teorii učení. Johan Fridrich Herbart byl jedním z průkopníků této teorie. Tato teorie tvrdí, že psychický život je tvořen smyslovými počitky a představami. Počitky se sdružují do asociací na základě dotyku, ve smyslu prostoru a času nebo na základě podobnosti. Asociace počitků vytvoří vjem a po vjemu nastává představa. Sdružením představ vzniká pojem a z pojmů soud.

⁹ REITMAYER, Ladislav. *Přehled vývoje tělesné výchovy ve světě*, 1977, s. 50-88.

¹⁰ BUREŠ Prokop., PLICHTA Jan. *Sport a tělesná kultura v čsl. republice a cizině*, 1931, s. 26.

¹¹ GREXA, Ján. *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*, 2011, s. 69.

¹² RYCHTECKÝ, Antonín., FIALOVÁ Ludmila. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1995, s. 10-12.

¹³ PERÚTKA, Jaromír. *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*, 1980, s. 27.

¹⁴ CIPRO, Miroslav. *Galerie světových pedagogů: encyklopedie Prameny výchovy*, 2002, s. 128-143.

Úsudek vznikne sdružením soudů. Opakování je principem k trvalému udržení asociací. Cílem je dostat představy do vědomí, ze kterého člověku už nikdy nezmizí. Nejen Herbart usiloval o to, aby se s představami pracovalo, za účelem dalšího učení.¹⁵ Na tělesnou výchovu mělo negativní vliv Herbartovo vyčlenění tělesné výchovy z vyučovacích předmětů. Podle něho se tělesná výchova neměla v povinném kurukulu primárně rozvíjet na rozdíl od vědomostí a rozumových schopností. Na některých školách byla tělesná výchova zařazena mezi nepovinné předměty.¹⁶

Johan Bernhard Basedow je další z mnoha významných pedagogů, kteří ovlivnili vývoj tělesné výchovy ve školství. Vychází ze zásad Rousseaua, Locka, Komenského a jiných, jeho pedagogika je však zaměřena sociálně.¹⁷ Dvě až tři hodiny tělesné výchovy zařadil mezi vyučovací předměty. Zdůrazňoval důležitost atraktivity tělesných cvičení.¹⁸

Turnerský systém Friedricha Ludwiga Jahna, „Turnen“ je do českého jazyka překládáno jako „tělocvik“ nebo „cvičení“. Slovo „Turnen“ vzniklo proto, aby pojmenovalo něco nového, protože pro slova „tělocvik“ a „cvičení“ již existovala jiná slova. Nové slovo souviselo s vývojem tělesné kultury. Pro Jahna „Turnen“ znamenalo provozovat gymnastická cvičení. V té době se za gymnastiku považovaly všechny cviky. Gymnastika, jak ji známe dnes, se v té době teprve rodila. Turneři se scházeli v halách nebo speciálně vybavených prostorách a přijali mezi sebe muže různého věku.¹⁹ Jahn a jeho přítel E. W. B. Eiselen pojmenovali detailně stovky cviků, pohybů a sportovních náčiní.²⁰ Turnerský systém modifikovali pro školní podmínky Adolf Spiess a Pehr Hering Ling. Spiess přetvořil Jahn-Eiselenův nářadový tělocvik tak, aby vyhovoval podmínkám škol. Povedlo se mu vytvořit systém cvičení pro dívky a snížit požadavky na silové schopnosti v jednotlivých cvičeních.²¹

Ve stejné době ve Švédsku zakládá Hering Ling (1776-1839) severský gymnastický systém. Ling tvrdil, že tělesnou kulturu, aby byla efektivní, lze založit pouze na dokonalé znalosti stavby lidského těla a funkci orgánů.²² Ling rozděloval gymnastiku na školskou a léčebnou.

¹⁵ HOFMANN, Franz, KYRÁŠEK, Jiří. *J. F. Herbart a jeho pedagogika*, 1977.

¹⁶ RYCHTECKÝ, Antonín., FIALOVÁ Ludmila. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1998, s. 12-14.

¹⁷ KUDLÁČOVÁ, Blanka. *Dejiny pedagogického myslenia*, 2009, s. 177.

¹⁸ GREXA, Ján. *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*, 2011, s. 79.

¹⁹ UMMINGER, Walter. *Die Chronik des Sports*, 1992, s. 104.

²⁰ FRANK, Ernst. *Friedrich Ludwig Jahn*, 1972, s. 65.

²¹ RYCHTECKÝ, Antonín., FIALOVÁ Ludmila. *Didaktik a školní tělesné výchovy*, 1995, s. 12-14.

²² HORÁK, Ferdinand., KRČMA, Karel. *Přehledný vývoj tělesné výchovy*, 1939.

Jeho syn Hjalmar Ling (1820-1886) zvládl dotáhnout soustavu dokonce. Cvičební hodinu rozvrhl na tři části. První část obsahovala cviky úvodní, do níž zařadil cvičení pořadová, posilování trupu, posilování šíje a nohou. V druhé části se nacházely cviky hlavní, kam zařadil chůzi, běh, rovnováhu a cvičení zádová. Konečnou třetí částí byly cviky závěrečné, jejich součástí byla dechová cvičení, cviky na trup a dolní končetiny.

Nejen na české školství měla zásadní vliv novorakouská metoda Karla Gauhofera a Margarete Streicherové. Vznikla rozborem nedostatků v systému školní tělesné výchovy Spiesse. Karl Gaulhofer se stal federálním konzultantem tělesné výchovy na Ministerstvu školství v roce 1919. Margarete Streicher učila tělesnou výchovu na středních školách ve Vídni. Společně vyvinuli zcela nový přístup „přirozená tělesná výchova“. Byl to významný krok dopředu ve vývoji tělesné výchovy.²³ Za základní cíl „přirozené tělesné výchovy“ se považovala výchova k tělesné zdatnosti, jež se opírala o duchovní a mravní rovnováhu.²⁴

Na vývoji tělesné výchovy zanechaly známky i technické pokroky, politický a sociální vývoj společnosti, poznatky z oblasti sportovních věd. Všechny tyto vlivy se volně prolínaly a doplňovaly.²⁵ Někdy vlivy bývaly v rozporu, to způsobovalo zpomalený rozvoj tělesné výchovy, a proto se celkově tělesná výchova na našich školách rozvíjela pomalu a s obtížemi.²⁶ Většina programů v Evropě vycházela ze zdatnosti a národnostních principů. Anglie se od těchto principů odlišovala. V Anglii byly sporty součástí jejich života a výchovného systému, rozvíjely se netradiční tělovýchovné programy. Sport byl tzv. módní ikona, snaha poskytnout sport pro všechny. Vyvíjel se zde studentský sport, který se označuje za gentlemanský. Soutěžili o čest a slávu, nešlo zde o peníze. Z toho sportu se dále vyvinul sport amatérský. Gentlemanský sport se dostal na střední školy a na univerzity.²⁷

Turnerské spolky v německých, rakouských i českých zemích se sjednocovaly ve svazu Německé Turnerstvo. V 60. letech byla tato organizace největší na celém světě. Zakladatelem školní tělesné výchovy v německých zemích byl již zmiňovaný Adolf Spiess, který vytvořil učebnici tělesné výchovy s názvem „Tělocvičná kniha pro školy“.

²³ MOOLENIJZER, Nicolas. The true origin and development of the austrian school of physical *education*, 1974, s. 48-56.

²⁴ HORÁK, Ferdinand., KRČMA, Karel. *Přehledný vývoj tělesné výchovy*, 1939.

²⁵ RYCHTECKÝ, Antonín. FIALOVÁ Ludmila. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1995, s. 8-9.

²⁶ KAŠPAR, Ladislav. Tělesná výchova - tradiční součást školního vzdělávání v českých zemích, 2017, s. 41.

²⁷ VAMPLE, W., *Close of play: Career terminativ in english professional sport 1870–1914*, 1984, s. 64-70.

Spolupracoval na vytvoření prvních osnov tělesné výchovy u nás a již v 19. století předložil podklady pro osnovy školního tělocviku. Ony první osnovy na našem území platily až do školního roku 1924/1925. U nás se na reformě školní tělesné výchovy podíleli Sokolové, kteří chtěli změnit školní tělesnou výchovu na obecných školách pražských. Návrh reformace tělesné výchovy a učební osnovy podali městské radě v říjnu 1874.²⁸

V osnovách do roku 1925 převládalo cvičení na nářadí, dále cvičení prostná, pořadová a cvičení na povel, které A. Spiess podrobně vypracoval.²⁹

²⁸ WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*, 2013, s. 43.

²⁹ KRÁTKÝ, František. *Dějiny tělesné výchovy kapitalistické a socialistické společnosti*, 1958, s. 43.

6 První pokusy o zavedení tělesné výchovy do škol na českém území až do vzniku Československa (První republika)

Prvním snahám a pokusům o zavedení tělesných cvičení vděčíme již zmiňovanému J. A. Komenskému. Různé okolnosti však způsobily to, že se tělesná cvičení dostávají do škol až v 18. století, především kvůli tereziánským reformám. Ve školním řádu vzniká prostor pro tělesná cvičení. Učitelé s žáky provádějí různá jednoduchá cvičení, v létě se chodí koupat a v zimě sáňkovat. Dále učitelé do výuky zařazovali vycházky a drobné hry. I přes negativní přijímání tělesné výchovy, se zřizovala hřiště v blízkosti škol.³⁰ Podle filantropistů a Jana Amose Komenského někteří osvícenší pedagogové zahrnovali tělesnou výchovu zaměřenou na všestranný rozvoj. Jednalo se však pouze o výjimky, například Jakub Jan Ryba (1765-1815) nebo Josef Miloslav Rautenkranc (1776-1818).³¹ O zařazení tělesné výchovy do učebního procesu se usilovalo, avšak neúspěšně.

Zarazil tomu nový školský zákon z roku 1805. Zákoník byl vydán císařem Františkem I. pod názvem „Politické zřízení“ neboli „Schulkodex“ a platil do poloviny 19. století. Školský zákoník tělesnou výchovu i jednoduché pohybové aktivity na školách zakazoval.³² To zapříčinilo ještě větší zájem veřejnosti, některých učitelů i dětí. Se vzdorem je spojován například K. S. Amerling, J. E. Purkyně, B. Bolzano, J. V. Svoboda. J. V. Svoboda (1800-1844) navazoval na Jana Amose Komenského, sepsal metodiku předškolní výchovy s důrazem na výchovnou stránku vyučování. Tělesné a duševní zdraví dětí doporučoval rozvíjet pomocí tělesných her a cvičení.

Přes všechny zmíněné snahy, došlo k zavedení nepovinné tělesné výchovy pouze v Táboře v roce 1813. Tělesnou výchovu požadovala i další města, například Praha, Cheb, Locket, Plzeň, Litoměřice, Kladno, Česká Lípa, Jindřichův Hradec, Jičín, Hradec Králové. V čele s Karlem Slavojem Amerlingem byl požadavek vznesen z Porad učitelských v Budči.³³

³⁰ KAŠPAR, Ladislav. Tělesná výchova - tradiční součást školního vzdělávání v českých zemích, 2017, s. 41.

³¹ REITMAYER, Ladislav. *Závislost vývoje školní tělesné výchovy na ekonomických ideově politických a kulturně historických poměrech*, 1965.

³² KAŠPAR, Ladislav. Tělesná výchova - tradiční součást školního vzdělávání v českých zemích, 2017, s. 41.

³³ NOVÁČEK, Vojtěch., KOPŘIVOVÁ Jitka., MUŽÍK Vladislav. *Vybrané kapitoly z teorie a didaktiky tělesné výchovy*, 2001.

Roku 1854 byl oficiálně tělocvik zařazen mezi nepovinné předměty, který si však žáci museli platit. Osnovy neexistovaly, tudíž se tělocvik zaváděl podle vhodných prostor a podle toho, zda byl někdo z učitelů schopný tělocvik vyučovat. Na konci čtyřicátých let 19. století vyučovalo tělesnou výchovu jako nepovinný předmět jen několik středních škol. Po roce 1859 (porážka habsburské monarchie, odvolání ministra vnitra Alexandra Bacha) docházelo k částečnému uvolnění, což zapříčinilo možnost vzniku Sokola (1862).³⁴

K zásadní změně došlo až v roce 1869, kdy Rakousko přistoupilo ke školské reformě, po porážce v prusko-rakouské válce roku 1866. Součástí školské reformy bylo zavedení tělesné výchovy do školního kurikula obecných škol jako povinný předmět. V platnost vzešla i nová ústava se základními občanskými právy i zákonem o poměru školy a církve. Stát se stal nejvyšším orgánem pro řízení školství. U nás se nejprve vycházelo ze systému formální analýzy od Spiesse. To znamená, že se zaměřovalo na prostná, nářadová a pořadová cvičení. Nedostatky se projevovaly v metodice. Cíl školní tělesné výchovy byl zaměřen na rozvoj síly, obratnosti, jistoty, odvahy a sebedůvěry. Rozsah výuky byl stanoven stejně jako dnes, dvě vyučovací hodiny týdně. Jelikož byl nedostatek literatury metodické a teoretické, hodiny tělesné výchovy byly pro žáky nezajímavé a nezajímavé.³⁵

Konkrétně byl základní říšský zákon přijat 14. května 1869. Tělocvik byl zaveden do škol, přičemž bral v potaz zájmy státu a armády. Změny se projevovaly během let 1867-1868, kdy se zaváděla tělesná výchova do učitelských ústavů, poté do obecných a měšťanských škol pro chlapce i dívky. Jako nepovinný předmět zůstala tělesná výchova na reálných školách.³⁶

Školní vyučovací řád v roce 1870 stanovil základ kurikula. Zde se vymezily okruhy tělesných cvičení pořádkových, cvičení prostných, cvičení nářadových, platila však pouze pro vyšší typ škol. Úplně první stanovy, které se používaly byly od A. Spiesse a A. Maula podle turnerského systému. V počátku se tělesná výchova potýkala s málo účinným metodickým řádem a vycházelo se především z formální analýzy pohybů, i přesto ovlivnila žákův další postup ve studiu. Hodiny se zaměřovaly na rozvoj síly a obratnosti, prohlubování odvahy, jistoty a sebedůvěry. Tělesná výchova byla určena jak pro chlapce, tak i pro dívky.

³⁴ KAŠPAR, Ladislav. *Dějiny tělesné výchovy a sportu ve světě a v českých zemích*, 2009.

³⁵ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2009, s. 7-11.

³⁶ PERÚTKA, Jaromír. *Dějiny tělesné výchovy a sportu na Slovensku*, 1980.

Žáci se výjimečně setkali s národními hrami či sezónními aktivitami. Již v této době se stanovily dvě hodiny týdně.

Svůj ráz získává metodika ve Spiess-Maulových osnovách. Osnovy vycházely z formální analýzy pohybů, ovšem metodický řád byl velmi podrobně zpracován. Stanovy se potýkaly s přísnou kritikou. Podle kritiků se přeceňovala cvičení průpravná a pořadová. Většinou se cvičilo na povel v taktu. Na žáky výuka působila nezáživně, nezajímavě, pouze formalisticky. Hodiny se po většinou uskutečňovaly v tělocvičnách.

V průběhu let 1862-1884 vznikaly tělocvičné ústavy a spolky. K jejich zřízení přispěli Miroslav Tyrš a Žofie Podlipská. 27. ledna 1862 kancelář pražského místodržitelství schválila Tyršův spolek „Tělocvičná jednota pražská“, později přejmenována na „Sokol“. Zde se uskutečňovala tělesná výchova mimo školu. Sokol je součástí národního výchovného programu. Cíl přebírá od starých Řeků, kterým šlo především o zdraví, sílu, obratnost, vytrvalost, střídmost, zdrženlivost a mravní poslušnost. Zjednodušeně řečeno se jednalo o všestrannost všech věkových kategorií bez ohledu na pohlaví.³⁷ Zásadním rokem byl rok 1883, kdy byl tělocvik na českém území zrušen pro dívky na dívčích školách. Obratem k lepšímu ohledně kvalitnější výuky se stal Český vzdělávací kurz, který byl určen pro učitele tělocviků na středních a učitelských ústavech. Zřízen byl roku 1892. Vydávaly se další osnovy pro ostatní školy i učitelské ústavy.³⁸ Tyršovy počiny ovlivnily nejen děti, ale i dospělé, tudíž celý národ. Důraz kladl na osobní disciplínu každého jedince s důrazem na národní cítění. Tělesná výchova pro něho znamenala prostředek pro mobilizaci širších vrstev českého národa pro potřeby národně emancipačního procesu.³⁹

Výuka se podle Spiess-Maulových osnov uskutečňovala až do první světové války. Tělesnou výchovu považovala Habsburská monarchie jako prostředek pro své budoucí vojáky, za důležitost považovala zvyšování tělesné zdatnosti již od školního věku. Tato vize nejspíše zapříčinila ono zrušení tělesné výchovy pro dívky, protože tělesně zdatné dívky nebyly

³⁷ HORÁK, Ferdinand., KRČMA, Karel. *Přehledný vývoj tělesné výchovy*, 1939, s. 47.

³⁸ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2009, s. 7-11.

³⁹ BLÁHA, Filip. *Úloha "Tělocvičného spolku paní a dívek pražských" v emancipačním hnutí českých žen před první světovou válkou*, 2003.

prioritou. K preferovaným pořadovým, prostným a nářadovým cvičením se přidávaly hry v přírodě.⁴⁰

Na konci 19. století tělesnou výchovu vyučovalo přibližně dvacet procent kvalifikovaných učitelů (gymnázia, reálky), jinde tělocvik vyučovali cvičitelé ze Sokola. Ve většině případů však tělesnou výchovu vyučovali učitelé učící jiné předměty. Předmět tělesná výchova byl považován za podřadný a nepotřebný. Jednalo se především o dril bez motivace. Dopadlo to tak, že předmět začali vyučovat tzv. externisti, například velitel hasičů, úředník pojišťovny, setník a tak dále.⁴¹ V tomto období prospěl především Sokol a Spolek pro pěstování her české mládeže v oblasti obsahu, poskytnutí nářadí a k celkovému materiálnímu vybavení tělocvičen. Další rozvoj zaznamenáváme i v mateřských školách. Již zde se setkáváme s dětskými hrami nebo domácím tělocvikem.⁴²

Zavádění tělocviku jako povinného předmětu do reálék bylo postupné. Nejprve se zaváděl v jednotlivých královstvích a zemích Rakouska-Uherska zastoupených v říšské radě, později v moravském Markrabství, hornorakouském Arciknížectví, Vorarlbersku, Salcburském vévodství, ve Slezském vévodství roku 1870 a v Českém království roku 1874. Tento proces zavádění byl velmi pomalý a skutečně se tělocvik začal vyučovat až během let 1900-1910. Překážkami byly hygienicky nedostačující podmínky. Avšak vědělo se, že tělesná výchova má pozitivní vliv na rozvoj jedince. Významnou osobností pro školní tělesnou výchovu se stává Jaroslav Karásek, zakladatel nejen brněnské tělovýchovy a sportu, ale také školského tělovýchovného časopisu s názvem „Výchova tělesná“.⁴³

V průběhu 80. a 90. let se tělesná výchova nedokázala a ani nemohla ubránit několika vlivům, které zásadně ovlivnily výuku. Vedly ke změně osnov. Obsah tělesné výchovy ovlivňoval francouzský fyziologický systém, rytmický tělocvik, rozvoj tělovýchovných hnutí (Sokol, Orel, DTJ), mezinárodní rozšíření sportů (například OH, Mezinárodní sportovní federace).⁴⁴

⁴⁰ REITMAYER, Ladislav. *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích*, 1974.

⁴¹ ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *České střední školy, jejich studenti a profesori v letech 1867-1918*, 2006.

⁴² KAŠPAR, Ladislav. *Tělesná výchova - tradiční součást školního vzdělávání v českých zemích*, 2017, s. 44-47.

⁴³ REITMAYER, Ladislav. *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích*, 1974.

⁴⁴ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2009, s. 7-8.

Významný přínos pro rozvoj školství měl výnos o hrách od ministra Paula Gautsche ze dne 15. září 1890. Tento výnos doporučoval zavádět do všech státních středních škol nepovinné pohybové hry. Především hry míčové, plavání, bruslení, dále doporučoval postavit u škol hřiště a tělocvičny. Tentýž rok ve velkých městech zaváděli tělesnou výchovu jako povinný předmět na několika chlapeckých gymnáziích. Stále jako nepovinný předmět byla tělesná výchova zaváděna na dívčích středních školách. Úspěšným rokem se stal rok 1909. *Teprve 20. března 1909 byla přijata úprava výuky na středních školách, zaváděna od školního roku 1909/1910 a pokračujících podle tříd až do roku 1913, která stanovila tělesnou výchovu jako povinnou pro všechny střední školy s výjimkou dívčích, na nich byla povinná tělesná výchova zavedena až od roku 1913.*⁴⁵

Všechny tyto změny vedly ke změně osnov. Nové osnovy pro školní tělesnou výchovu chlapců se zavedly roku 1911, pro dívky roku 1913. Stále se jedná o dvě hodiny týdně. Avšak byly výjimky, v tehdy existujících jednotřídkách a dvojtřídkách se tělesná výchova v první třídě nevyučovala vůbec, druhá třída a třetí třída se účastnila tělesné výchovy dvakrát týdně, a to vždy po půl hodině, až od čtvrté třídy absolvovali žáci dvě hodiny týdně. Součástí nových osnov byla cvičení na nářadí, cvičení prostrná, cvičení pořadová, cvičení přirozená neboli atletická, vojenské prvky, sportovně zaměřené nepovinné hry. Důraz byl kladen na pěstování krásného a zdravého těla, ladnost pohybu, rozvoj tělesné síly, bystrosti, odvahy a družnosti. V roce 1915 osnovy obecných škol pro dívky nařizovaly jednu hodinu tělesné výchovy týdně jako nepovinný předmět, týkalo se to středního i vyššího stupně škol. Na učňovských školách se pro děvčata tělesná výchova nevyučovala vůbec.⁴⁶

⁴⁵ KÖSSL, Jiří, ŠTUMBAUER Jan, WAIC Marek. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*, 2008, s. 118.

⁴⁶ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2009, s. 7-8.

7 Školní tělesná výchova a její vývoj od vzniku Československa do roku 1939

7.1 Období 1918-1922

Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy se ustanovilo se vznikem nové Československé republiky, 2. listopadu 1918. Navázalo se na předválečnou rakouskou tradici středního a základního školství. Stát se snažil vyrovnat stav školství po celém jeho území a navýšit počet škol. Jednalo se především o snahu omezit úlohu církve a posílit funkci státu ve školství, reformovat kurikulum všech typů škol a řádně kvalifikovat učitele. Postupně se zakládaly nové školy, střední školy (například Břeclav, Brno, Praha – Budeč, Český Brod, Hustopeče, Ivančice, Jihlava, Litoměřice, Most, Polička, Přívoz, Znojmo, Jaroměř, Šumperk, Olomouc a další) nebo dívčí střední školy (například Prostějov).⁴⁷

České školy byly zřizovány již před první světovou válkou. Během války se pokrok rapidně zbrzdil, avšak bylo snazší na ně po válce opět navázat. Školy mnohdy zastávaly funkci lazaretů, skladů nebo nocleháren vojáků a učitelé bojovali na frontách. Cílem poválečného školství byl návrat k předválečné výuce a celkovému stavu školství. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi byla situace bídná i před válkou, zde se muselo vybudovat školství od počátku.⁴⁸

V roce 1919 se opět vyučovaly dvě hodiny týdně na školách obecných, měšťanských i středních. Nepovinným předmětem zůstala tělesná výchova na školách pokračovacích a na školách odborných, výjimkou byly školy zemědělské, vyučující tělesnou výchovu jako povinný předmět.⁴⁹ Vývoj osnov tělesné výchovy ovlivnily v té době národní tradice spolkového tělocviku sokolského. Tyršova soustava doplněná přirozenou francouzskou metodou byla základem. Cvičení prostná, pořadová a nářad'ová, atletika a hry byly doplněny o plavání, bruslení, sánkování a lyžování. Přidaly se tedy sporty sezónní a sporty v přírodě, jenž byly zaměřeny na otužování. Hodiny tělocviku probíhaly v koedukovaných skupinách, jen některé cviky se označovaly za nevhodné pro dívky či chlapce.⁵⁰ Součástí Ministerstva

⁴⁷ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, 1992, s. 72.

⁴⁸ *Deset let Československé republiky. Svazek první*, 1928.

⁴⁹ KAŠPAR, Ladislav. *Tělesná výchova - tradiční součást školního vzdělávání v českých zemích*, 2017, s. 47-50.

⁵⁰ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2009, s. 7-11.

veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy vznikl v roce 1920 „Poradní sbor pro tělesnou výchovu“. Tělesná výchova vzbuzovala pozornost veřejnosti a přímý zásah učinila do politiky. Návrh ČOS na úpravu tělesné výchovy v republice Československé se stal důležitým dokumentem, předloženým v dubnu 1919 Českou obcí sokolskou. Profesor Karel Weigner, autor dokumentu, vycházel především z francouzských zkušeností a požadoval nejen založení vysoké školy tělovýchovné, ale i budování tělovýchovných zařízení z prostředků státu a další. Mezi požadavky se objevil požadavek povinné tělesné výchovy pro všechny muže do dvaceti čtyř let a pro všechny ženy do dvaceti let, kteří byli občani Československa. Většinu těchto požadavků se nepodařilo uskutečnit z důvodu nedostatku finanční podpory.⁵¹

Dne 27. února 1920 vyšla zpráva o poradě ministerstva zdravotnictví o tělovýchovných kurzech, podporách tělocvičným jednotám a podpoře vědecké práce tělocvičné. Jednalo se o kurzech učitelů na školách obecných a občanských. Kurzy uspořádají společně ministerstvo školství a národní osvěty s ministerstvem zdravotnictví a tělesné výchovy. Mnoho tělovýchovných jednot žádá o příspěvky od ministerstev, mnoho jednot však na příspěvky vůbec nedosáhne. Ministerstvo školství přispěje na stavbu tělocvičen pouze za podmínky, že se zde bude uskutečňovat školní tělocvik. K organizaci tělesné výchovy ministerstvo školství disponuje částkou třicet tisíc korun.⁵²

Požadavky a úkoly předmětu tělesná výchova se projednávaly na Prvním sjezdu československého učitelstva a přátel školství v Praze v červenci roku 1920. Pro tělesnou výchovu se vyčlenila samostatná sekce. Důsledkem tohoto sjezdu byl malý školský zákon, vydaný v roce 1922. Nový školský zákon z roku 1922 zavedl v celé Československé republice povinnou osmiletou docházku a formálně byl tělocvik pojmenován jako tělesná výchova, což uznávalo pozitivní vliv předmětu jako takového.⁵³

Po válce bylo zřejmé, že musí dojít k reformě školství. Vedla k tomu nevyhovující výchova a nesoulad s novými myšlenkovými směry. Tehdejšími zdrojem vzdělání pro většinu obyvatel bylo národní školství, zde se mělo zasáhnout nejprve. Zásadní změny ve vzdělání

⁵¹ ŠTUMBAUER, Jan. *Přehled československých dějin tělesné výchovy a sportu*, 1991.

⁵² Národní archiv Praha, fond MŠ, karton 3656, Zpráva o poradě v ministerstvu zdravotnictví o tělocvič. Kurzech a poradách tělocvičným jednotám a o podpoře vědecké práce tělocvičné, 1920.

⁵³ KÁDNER, Otto. *Vývoj a dnešní soustava školství*, 1931.

probíhaly v ostatních zemích, například v Německu, Rakousku, Polsku nebo Jugoslávii. U nás probíhalo pár pokrokových změn pouze za ministra Habrmana, ale jinak žádné zásadní změny.⁵⁴

V základním školství do roku 1922 existovaly pouze dva typy škol, obecná škola osmiletá a měšťanská škola tříletá, která byla v některých případech navýšena o jeden ročník pouze s dobrovolnou docházkou, navazovala na školu obecnou pětiletou. V případě, že škola převyšovala počet šesti tříd, rozdělovala se na školy dívčí a chlapecké. Dozory na školách zajišťovali okresní a zemští inspektoři. Tomu bylo již za monarchie. Základní školy poskytovaly spíše výuku praktickou na rozdíl od škol středních, kde převyšovala výuka teoretická.⁵⁵

Reformu školství požadoval také Karel Weigner, který se věnoval přetěžování dětí ve vzdělávání. Podle něj by vzdělávání mělo brát ohled na potřeby jejich organismu. Žáci mají mít dostatek času na odpočinek. Pro zvýšení možnosti věnovat se potřebám žáků individuálně, bylo zapotřebí snížení počtu žáků ve třídě. Do nižších tříd by mělo docházet maximálně čtyřicet žáků a do vyšších maximálně třicet. Využití lepší koncentrace v náročnějších předmětech žáků v počátečních hodinách dne. Naopak tělesnou výchovu zařazovat do odpoledních hodin. Mezi vyučovacími hodinami trávící čtyřicet až padesát minut, by měla být pauza deset až patnáct minut. V tělesné výchově požadoval převážně cviky odpočinkové, relaxační a uvolňovací.⁵⁶

Změny tedy přicházejí až s návrhem malého školského zákona. V souvislosti s tělesnou výchovou se nařizuje pro dívky bedlivá péče o tělesnou výchovu, požaduje se snížení počtu žáků. V té době bylo na jednoho učitele osmdesát žáků. V návrhu se sice nařizuje péče o tělesnou výchovu a dobrá životospráva žáků, ale nikde se nepíše o praktických důsledcích, o hygieně a dalších prospěšných nařízeních. Počet žáků na jednoho učitele se snižuje na 60 žáků až v roce 1942. Zákon byl sice přijat, ale nikdo netušil, kdy vzejde v platnost, tedy bude vyhlášen. Zdržování vyhlášení zákona bylo prospěšné pro reakční i kapitalistické síly. Školské reformy by totiž prospěly lidu, ale stálo by to peníze. Bylo pro ně nevýhodné

⁵⁴ SMOTLACHA, František. *Dějiny vědy v tělesné výchově*, 1935.

⁵⁵ RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I.: (1774-1989)*, 2010, s. 18.

⁵⁶ WEIGNER, Karel. *Tělesná výchova: její význam a cesty*, 1916, s. 113.

přispívat na občany. Náboženství mělo stále velký vliv na vyučování a v některých oblastech se ještě prohloubil. Občanské školy stále platí obec, ve které se škola nachází, přestože do ní docházejí žáci z různých okolních obcí. Je tedy otázka, zda byl tento zákon skutečně zamýšlen ku prospěchu vzdělávání či nikoli.⁵⁷ Učitelé považovali zákon za zmatek a v žádném případě nesplňoval jejich požadavky a očekávání.⁵⁸ Zákonem se uznává rovnost učitelů a učitelek, zavádí koedukaci pro všechny stupně škol, nově označuje měšťanské školy jako školy občanské a zavádí do škol občanskou nauku a výchovu. Stát zřídil nový typ škol, takzvané menšinové školy pro občany mluvící jedním mateřským jazykem a školy ve smíšených většinou pohraničních oblastech.⁵⁹

7.2 Období 1922-1929

Další období navazuje a úzce souvisí s již zmíněným školským zákonem z roku 1922. František Smotlacha usiloval o to, aby se počet hodin tělesné výchovy zvýšil. Podle něj byly dvě hodiny týdně nedostačující. Požadoval na středních školách navýšení na šest hodin týdně, rozšíření do přestávek a prázdnin. Při větším počtu žáků navrhoval pomocného asistenta. Při počtu čtyřiceti pěti a více žáků navrhoval rozdělení na poloviny. Každé středoškolské zařízení s větším počtem tříd, by mělo disponovat dvěma tělocvičnami. K tělesné výchově chtěl navíc přidat hodiny plavání, bruslení, lyžování, jízdy na kole, lehké atletiky, úpolové sporty. Též navrhoval, aby byly hodiny vedeny kvalifikovanými učiteli. Budoucí učitel na střední škole musí absolvovat na vysoké škole kurz tělesné výchovy.⁶⁰

V roce 1927 disponovalo školním hřištěm 45,3 % národních škol, 11,3 % národních škol mělo školní tělocvičnu. Celkový počet národních škol byl v tehdejší Československu 16 081. 226 středních škol v Čechách, na Moravě, ve Slezsku mělo z 299 vlastní tělocvičnu.⁶¹ Dne 4. dubna 1929 došlo v oblasti tělesné výchovy k rozdělení kompetencí, rozhodnutí vzešlo z meziministerské rady. Kompetence byly rozděleny na zimní sporty a turistiku (ministerstvo obchodu), střelectví, jezdecké sporty, šerm a účast příslušníků branné moci na olympijských hrách (ministerstvo národní obrany), sporty motorové (ministerstvo

⁵⁷ HÁLA Jan. *Var: pokrokový list pro veřejné otázky*, 1922.

⁵⁸ VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích: určeno pro posl. fak. pedagog., stud. učitelství pro I. stupeň ZŠ*, 1986, s. 87.

⁵⁹ RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I.: (1774-1989)*, 2010, s. 18.

⁶⁰ SMOTLACHA, František. *Dějiny vědy v tělesné výchově*, 1935.

⁶¹ ŠTEKR, Vlastimil. *Historie školní tělesné výchovy*, 1999.

veřejných prací), všechny ostatní sporty (ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy). Důležitou roli hrálo ministerstvo financí, jenž rozhodovalo o prostředcích na výstavbu tělovýchovných zařízení a další finanční podpory ve sportu a tělovýchově. Tělesnou výchovou se zabývalo několik ministerstev a všechny návrhy se složitě projednávaly. Podklady pro ministerstva připravoval „Poradní sbor pro tělesnou výchovu a sport“ s již zmiňovaným profesorem Karlem Weignerem.

7.3 Období 1930-1939

Do poloviny třicátých let 20. století se na středních školách vyučovalo podle předválečných osnov. Zásadních změn se výuka dočkala v letech 1932-1933, zaváděly se nové osnovy do národních a středních škol. Koncepci tvořily vlivy francouzské školy, novorakouské školy a nové poznatky z domácí tělovýchovné praxe. Zohledňovala se osobnost žáka a přispívalo se k rozvoji individuálních schopností žáků, uplatňovala se přirozená cvičení, dynamická cvičení, hry sportovní a jiné, vycházky a u dívek rytmiická gymnastika. Vedle povinné tělesné výchovy vzniká na přelomu dvacátých a třicátých let sportovní středoškolské hry v rámci organizace Středoškolský sport. Středoškolský sport se uplatňoval ve větších městech a organizoval středoškolské hry, odehrávající se na sokolských sletech.

Nekvalitní materiální podmínky vedly k nekvalitní výuce, učitelé byly nekvalifikovaní a do roku 1935 se nevyžadovaly odborné zkoušky. Kromě vysokých škol byly možnosti pro kvalifikaci učitelů tzv. státní tělovýchovné kurzy. Kurzy pořádalo ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a rozdělovaly se na kurzy české a německé. Kurzy trvaly od jednoho dne až po dobu dvou týdnů a v roce 1936 se zavedly až čtyřtýdenní prázdninové kurzy. Kurzy vedli odborníci na tělovýchovu a součástí byla praxe i teorie. V Praze a Brně se od roku 1922 odehrávaly kurzy pro učitele tělocviku středních škol. Absolventi těchto kurzů zároveň museli studovat na filozofické nebo přírodovědecké fakultě. Nejprve se konaly šest semestrů, později osm semestrů. Příjímací řízení se zavedlo od roku 1930. V praktické části kurzy obsahovaly Tyršovu soustavu, hry, úpoly, skauting, plavání. Teoretická část obsahovala metodiku tělesné výchovy, dějiny tělesné výchovy a sportu, estetiku, anatomii, antropometrii, fyziologii, zdravotní vědu. Závěrečné zkoušky měly vysoké

požadavky a mnoho jedinců neuspělo.⁶² Nové pokyny pro klasifikaci žáků středních škol z tělesné výchovy, součástí školského řádu od roku 1936, bral ve zřetel nejen úroveň výkonnosti, ale navíc snahu a zájem. Stále se požadovalo navýšení počtu hodin, avšak dvouhodinová dotace zůstává stejná až do protektorátu. Od září 1938 do 27. března 1939 byla ve školách zavedena branná výchova. Se zřízením Protektorátu Čechy a Morava byla zrušena.⁶³

⁶² KÖSSL, Jiří, ŠTUMBAUER Jan, WAIC Marek. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*, 2008, s. 117-125.

⁶³ ŠTEKR, Vlastimil. *Historie školní tělesné výchovy*, 1999.

8 Tělesná výchova a její vývoj za Protektorátu Čechy a Morava

8.1 Školní tělesná výchova

V Protektorátu Čechy a Morava se školní tělesná výchova musela přizpůsobit nacistické ideologii. Předmnichovskou republiku nesmělo připomínat nic, z učebnic bylo vše odstraněno. Celé školství bylo řízeno Němci. Změnilo se pojetí školní tělesné výchovy, ale obsah také prošel změnami. I přesto, že došlo k navýšení počtu hodin, nemělo to nic společné s výchovou ani s rozvojem zdatnosti. Všechny prvky z dob před Protektorátem Čechy a Morava byly v roce 1939 likvidovány novými školskými směrnicemi. Došlo k rapidním změnám v měšťanských, obecných i středních školách, jež měly sloužit ku prospěchu Velkoněmecké říše.⁶⁴ Na reálkách a gymnáziích došlo v září 1939 k navýšení počtu hodin tělesné výchovy na čtyři hodiny týdně, u posledního ročníku byl počet hodin tři hodiny týdně. Dvě hodiny tělesné výchovy byly zařazeny k dalším výukovým předmětům a další dvě hodiny součástí odpoledních hodin.⁶⁵

Dne 11. října 1939 se konala porada o reorganizaci tělesné výchovy na školách. Před zavedením branné výchovy byla tělesná výchova povinným předmětem pouze na školách národních a středních, a to v rozsahu dvou hodin týdně. S vydáním zákona o branné výchově se zavedla v rámci branné výchovy povinná tělesná průprava také na školách odborných a školách vysokých. Pro střední školy se připravovalo rozšíření tělesné výchovy na tři hodiny týdně. Dále se měly uskutečňovat pravidelné zdravotní prohlídky všech žáků a o jejich zdravotním stavu se měly zavádět záznamy. Zrušením zákona byla omezena pravidelná povinná tělesná výchova na školách. Ve zprávě je dále zmíněno, že německé školy se v té době měly řídit stejně jako říšskoněmecké školy. Tudíž pět hodin tělocviku týdně, a navíc povinné vycházky, na rozdíl od škol českých. Zde byl brán nepoměr hodin tělesné výchovy pro žáky české a německé jako nevýhoda pro žáky české. Navrhuje se opětné zavedení povinné tělesné výchovy do odborných a vysokých škol, rozšíření počtu hodin tělesné výchovy na všech typech škol, vybavení všechny školy materiálními prostředky jako jsou tělocvičny a cvičiště.⁶⁶ Dne 23. listopadu 1939 byla schválena osnova vládního nařízení

⁶⁴ NOVÁČEK, Vojtěch., KOPŘIVOVÁ Jitka. a MUŽÍK Vladislav. *Vybrané kapitoly z teorie a didaktiky tělesné výchovy*, 2001.

⁶⁵ MORKES, František. *Školní tělocvik v letech války. Tělesná výchova a sport mládeže*, 2004.

⁶⁶ Národní archiv Praha, fond MŠ, karton 3656, Porada o reorganizaci tělesné výchovy na školách, 1939.

o organizaci tělesné výchovy na školách českých. Vláda Protektorátu Čechy a Morava nařizuje: tělesnou výchovu na všech českých školách jako povinný předmět, výjimku může udělit školství, všichni žáci jsou povinni se podrobit zdravotní prohlídce, státní školská správa provádí dohled nad tělesnou výchovou prostřednictvím inspektorů, tělesná výchova využívá k výuce tělocvičny, cvičiště, plovárny, a další tělocvičná zařízení, tělovýchovné korporace jsou povinny školám prostory poskytnout.⁶⁷

V roce 1941 byly vydány nové osnovy nahrazující osnovy z roku 1939. Důvod byl jediný a jasný, odstranit vše týkající se branné výchovy, vše, co se stále týkalo a podobalo učivu před Protektorátem Čechy a Morava.⁶⁸

Po uzavření vysokých škol, následovaly zákazy a příkazy na školách středních. Mezi pokyny patřilo: „*Před školou se nesměly tvořit hloučky. Žactvo se mělo propouštět ze školy na konci vyučování v několikaminutových intervalech za sebou. Byla-li tělocvična v jiné budově, tedy tam žáci měli chodit jen jednotlivě, nebo se doporučovalo raději dočasně vůbec zastavit vyučování tělesné výchově*“.⁶⁹

Situace se stále vyostřovala a zhoršovala. V druhé části okupace se školství potýkalo s jeho ničením, vězněním, popravami a nasazováním českých učitelů na otrocké práce, používáním mládeže pro mimoškolní práce. Došlo k přerušení soustavného výchovného a vzdělávacího procesu. Celý školský systém včetně tělesné výchovy utrpěl rány.⁷⁰

8.2 Osnovy tělesné výchovy 1939

Osnovy byly určeny pro obecné školy. Úkoly tělesné výchovy: podporovat správný tělesný rozvoj, zdokonalovat jednotný rozvoj celého organismu, vést ke správné životosprávě, zajišťovat zdraví, zvyšovat výkonnost a radost ze života, rozvíjet obratnost, odvahu, duchapřítomnost, vést žáky k podřizování se zájmům celku, vštěpovat poctivou hru, tedy fair play, učit návykům slušného chování, pomocí tělesných cvičení vzbuzovat úctu a lásku k práci, prohlubovat vztah s přírodou. Prostřednictvím tělesné výchovy dochází ke

⁶⁷ Národní archiv Praha, fond MŠ, karton 3656, Vládní nařízení o organizaci tělesné výchovy na českých školách, 1939.

⁶⁸ ŠTUMBAUER, Jan. *Přehled Československých dějin tělesné výchovy a sportu*, 1990.

⁶⁹ BOSÁK, František. *Česká škola v době nacistického útlaku: Příspěvek k dějinám českého školství od Mnichova do osvobození*, 1969.

⁷⁰ REITMAYER, Ladislav. *Přehled vývoje tělesné výchovy na území ČSSR*, 1978.

kompenzaci vad vzniklých při sezení a dále k duševnímu zušlechťování a ukázněnosti. Mezi prostředky tělesné výchovy spadají tělesná cvičení, hry, vycházky, přiměřená tělesná práce. Prostředky jsou uplatňovány na základě zdravotních zásad, tělesné vyspělosti a celkové zdatnosti žáka.

Půlhodiny a hodiny tělesné výchovy bylo možno občas spojovat se souhlasem správce školy na větší časové úseky a cvičení v přírodě. Pro dívky se výuka lišila účelný výběrem a metodikou. Zřizování cvičišť u každé školy, o které se starají sami žáci při tělesné výchově. Pořadová cvičení byla považována za samostatné cvičení, sloužící k nástupu, přemístění a rychlému uspořádání třídy. Cvičení prostná sloužila k procvičení celého těla a rozvoji svalstva celého trupu. Vyučovací hodina se členila na rozcvičení, hlavní část a uklidnění, takto byla jednotka považována za stupňovitý, plynulý a všestranný celek. Při hrách mohou být pověřeni k vedení žáci z vyššího stupně. Vycházky se za příznivého počasí zařazovaly jedenkrát za čtrnáct dní, vhodné zařadit i do jiných vyučovacích předmětů. Co se týká hygieny je doporučeno končit hodinu sprchováním. Koná se pravidelné měření a vážení žáků. Podmínky pro úspěšnou tělesnou výchovu: řádná hygiena, péče o školní prostředí, řádně vybavené tělocvičny, hřiště a koupaliště. Školám nedisponujícím tělocvičnami se doporučuje zřízení krytých verand, které jsou nenákladné, na slunečních stranách otevřené, kde by se dalo cvičit za nevhodného počasí. Smíšeným školám se doporučovalo spojovat žáky dvou nejbližších tříd středního a vyššího stupně a cvičit odděleně, dívky a chlapci. Doporučovalo se vyučovat dívky učitelkami a chlapce učiteli.. Z důvodu nepříznivého počasí mohly školy bez tělocvičen zavést čtvrt hodiny tělocviku ve třídách, které poskytovaly vhodné hygienické podmínky a před cvičením byly prostory řádně vyvětrány. Zbývající časová dotace byla věnována hrám, venkovním cvičením, vycházkám.

Tělesná výchova se členila na nižší stupeň, střední stupeň a vyšší stupeň. Postupně se nároky a požadavky s jednotlivými stupni zvyšovaly. Mohla nastat záměna s jiným učebním předmětem, avšak nemohlo dojít k úplné výměně. Záměny se uskutečňovaly v omezeném počtu, se souhlasem správce školy a s poznamenáním do třídní knihy.

Nižší stupeň

Tělesná výchova se rozčleňovala na základní cvičení, hry, cvičení rovnováhy, obratnosti a odvahy a cvičení a tělesná práce v přírodě. Součástí základního cvičení bylo běhání, chůze,

rytmické prvky, správné držení těla, tanečky, a to vše zábavným a hravým způsobem za pomoci nápodoby, zpěvu, říkadel, povídek, hudebních nebo jiných rytmických doprovodů. Hry byly jednoduché místní, zejména pohybové nebo s náčiním, nejčastěji s míčem. Při cvičení rovnováhy, obratnosti a odvahy se využívalo nářadí ve vodorovných, šikmých či svislých polohách. Nářadí sloužilo jako překážka k překročení, přeskocení, přelezení, vylezení, vystoupaní a podobně. Dále se využívalo přetahování, přetlačování, zdvihání a nošení předmětů, krátkodobého smíšeného visu, skoky do mírné dálky a výšky, přeskakování a podbíhání švihadel. Cvičení a tělesná práce v přírodě využívala vycházek vytrvalé chůze nejvýše čtyři kilometry, součástí bývalo prozpěvování, schovávání a plížení, koupání, hry ve vodě na mělčině, hry na sněhu a na ledě. Doporučuje se projev pohybů, které by vyjádřily zážitky z jiných vyučovacích hodin.

Střední stupeň

Součástí osnov tělesné výchovy byly základní cvičení, hry, cvičení rovnováhy, síly, rychlosti, obratnosti a odvahy a cvičení a tělesná práce v přírodě. K základnímu cvičení spadala cvičení prostná, cvičení s náčiním v prvcích nejvýše ve dvoudobých sestavách, rytmická cvičení s říkankami a hudbou, cvičení pro správné držení těla, jednoduché národní tance, pořadová cvičení. Hrály se jednoduché hry, především prostřednictvím běhu, závodivé štafetové a míčové hry. Při cvičení rovnováhy, síly, rychlosti, obratnosti a odvahy se kladly větší nároky, cvičení na zvýšeném nářadí do ještě větší výšky. Předmětem těchto cvičení byly dále přetlaky, přetahy a opory, zdvihání, nošení, házení, chytání, trefování a nošení ostatních cvičenců, závěsy, krátkodobý prostý vis, podpory, šplh, prostý skok daleký, vysoký, hluboký, přes překážky, přeskoky a podbíhání švihadel. Vycházky při cvičení a tělesné práci v přírodě se zvýšily na šest až osm kilometrů, prohlubovala se orientace, zpravodajství, krytí a plížení, dále koupání a hry ve vodě na mělčině, sáňkování, bruslení, jízda na lyžích. Součástí tělesné výchovy byla ukázněnost, pořádek a slušné chování.

Vyšší stupeň

Vyšší stupeň zahrnoval základní cvičení, hry, rovnovážná cvičení, cvičení síly, rychlosti, vytrvalosti, obratnosti a odvahy, cvičení a tělesná práce v přírodě. V základních cvičeních bychom opět našli prostná cvičení a cvičení s náčiním, a to v krátkodobých sestavách až čtyřdobých, cvičení pro správné držení těla, národní tance, rytmická cvičení především pro

dívky, cvičení pořadová. Při hrách byly přísnější požadavky, zjednodušená sportovní pravidla, nácvik postřehu herní situace, požadavky na dochvilnost, poctivost a fair play. Požadavky se zvyšují i při cvičení rovnováhy, síly, rychlosti, vytrvalosti, obratnosti a odvahy. Mohli bychom zde najít vrhání, nošení cvičenců, jednoduché cviky ve visu nebo v podporu, krátkodobý prostý vzpor, šplhání přirozeným způsobem, šplh na laně pro chlapce, prostý a smíšený skok, skoky přes umělé i přirozené překážky, složitější cvičení se švihadly. Při tělesné práci a cvičení prodloužení vycházek na osm až deset kilometrů, orientace, zpravodajství, pozorování, stopování, táboření, koupání, hry ve vodě, sáňkování, bruslení, jízda na lyžích, při dostupnosti koupališť výcvik plavání. Nakonec pěstování uvědomělé, dobrovolné a radostné kázně, tělesné i mravní statečnosti, učení se podřizovat své konání vyšším zájmům celku a národa.⁷¹

8.3 Mimoškolní tělesná výchova

Podle Štumbauera v první fázi okupace existovala snaha o uchování existence českého sportu z důvodu propagandistického, a též z důvodu, protože byl sport brán za apolitický jev. Dokonce se pořádala česko-německá utkání, ta však byla po chvíli zakázána. Sokol představoval silné odbojové hnutí. Sokolské odbojové hnutí spolupracovalo například s centrálním orgánem odboje. Tehdejší jediná povolená strana Národní souručenství navrhovala Sokol jako jedinou složku starající se o tělesnou výchovu a sport. Tento návrh se, avšak nikdy neuskutečnil. Dne 12. dubna 1941 byla zastavena sokolská činnost, tento akt učinil K. H. Frank. Navíc jím byl zajištěn veškerý sokolský majetek. V říjnu 1941 bylo zatčeno několik set funkcionářů Sokola. Po atentátu na R. Heydricha byl sokolský odboj umlčen. Tisíce lidí bylo zatčeno nebo zabito. Za zmínku stojí Emanuel Moravec, tehdejší kolaborující ministr školství. Podílel se na vzniku Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Jednalo se o organizaci, která vznikla po atentátu na R. Heydricha a úkolem bylo fungovat jako Hitlerjugend. Členem se povinně musela stát česká mládež v letech deset až osmnáct let. Cvičitelé v této organizaci byli z velké části donuceni vykonávat tuto činnost, jednalo se především o učitele nebo cvičitele s rozpuštěných organizací. Česká mládež i cvičitelé často odporovali a tuto činnost odmítali.⁷²

⁷¹ Národní archiv Praha, fond MŠ, karton 3656, Osnovy tělesné výchovy, 1939.

⁷² ŠTUMBAUER, Jan. *Přehled Československých dějin tělesné výchovy a sportu*, 1990.

8.4 Slovenská tělesná výchova

Osamostatnění Slovenska donutilo české učitele území opustit. Zapříčinilo to pokles úrovně školní tělesné výchovy především na gymnáziích. Na filozofické fakultě Univerzity Komenského byl zřízený Tělovýchovný ústav, kde se v roce 1939 zavedlo studium tělesné výchovy. Zde se utvářela ilegální skupina (komunisticky orientovaná), která se zúčastnila Slovenského národního povstání. Tentýž rok se zavedly prozatímní osnovy pro tělesnou výchovu na lidových školách, nadále navazovaly na osnovy z roku 1933. Do výuky na měšťanských a středních školách byly zaváděny militaristické prvky a vůdcovství. Celkově výuka trpěla špatnými materiálními podmínkami a nízkou kvalifikací učitelů. Mnoho sportovců se podílelo na boji proti klerofašistickému režimu.⁷³

⁷³ KRÁTKÝ František. *Dějiny tělesné výchovy*, 1986.

9 Školní tělesná výchova po druhé světové válce, až do roku 1988

9.1 Období 1943-1953

Období 1945-1989 je charakterizováno jako období neustálých změn v organizační struktuře, prosazování různě odlišných názorů a postojů tělovýchovnými a sportovními organizacemi, politickými střety a následnému podřízení tělesné kultury politice a ideologii KSČ a SSSR. Uspořádání tělesné kultury se projednávalo již od roku 1943. Tělesná výchova si získala pozornost politických stran i exilové vlády. Již komunistická strana v té době prosazovala návrh na sjednocení tělovýchovy v budoucím státě.⁷⁴

Všechno německé se začalo ze škol odstraňovat a napravovaly se napáchané škody. Navázalo se v duchu Košického vládního programu z dubna 1945, tento program navázal na předválečné cíle. Další měsíc byla školská soustava obnovena a učit se začalo na většině škol. Vývoj poměrně rychle gradoval. Obnovy se dočkaly nejen osnovy, ale obnovovala se i tělovýchovná zařízení, nároky byly kladeny na úroveň výuky a zdraví žáků. Roku 1945 na podzim se vydaly nové osnovy, navazující na předválečné biologické pojetí tělesné výchovy. Tělesná výchova jako předmět dosáhla své úcty v dubnu 1946, kdy se stala rovnocenným předmětem stejně jako ostatní předměty. Platy učitelů tělocviku se navýšily. Dále se tělesná výchova šířila do učňovských škol a škol pracujícího dorostu. Začaly se obnovovat vysoké školy se zaměřením na tělesnou výchovu s orientací na výchovu brannou. V učivu se zdůrazňovala gymnastika. Sjednocení tělesné výchovy mělo za účel vznik Československého tělovýchovného svazu v září 1946. Jednalo se o volné sdružení tělovýchovných organizací, organizace však pracovaly samostatně. Některé organizace nadále trvaly na nezávislosti. K obnově došlo také u vysokoškolských sportovních klubů.

Celá struktura školství se proměnila se změnou školní docházky, která se prodloužila v roce 1948 na devět let. Prodloužení docházky zavádí zákon o jednotné škole. Cílem jednotné školy bylo sjednocení požadavků pro stejné věkové kategorie různých škol. Před tím se nároky odlišovaly na gymnáziích, reálkách, měšťankách, odborných školách. Na každé škole se požadovaly různé nároky. Rok 1948 přináší nejen prodloužení docházky, dále se stává tělesná výchova povinným předmětem na všech typech škol. Stejně jako dnes se v šesté

⁷⁴ ŠTUMBAUER, Jan. *Přehled Československých dějin tělesné výchovy a sportu*, 1990.

třídě uskutečňovala tělesná výchova zvlášť pro dívky a zvlášť pro chlapce.⁷⁵ V témže roce se, díky únorovému vítězství pracujícího lidu, více zdůrazňovala političnost. Výuku ovlivňovala sovětská pedagogika, která brala tělesnou výchovu jako přípravu na práci a k obraně státu. Podle sovětské školní tělesné výchovy se začaly pořádat zájmové kroužky tělovýchovné a branné, lyžařské výcviky, plavecké výcviky, pohybové a sportovní hry, školy v přírodě a pionýrské tábory.⁷⁶

Pozorujeme odklonění od novorakouského pojetí, prosazovalo se sportovní zaměření. U žáků se zvýšily požadavky na výkonost. Sjednoceny byly formy klasifikace a hodnocení. S rozvojem pohybových schopností se uplatňovaly některé z metod sportovního tréninku. Péče směřovala k žákům se zdravotním oslabením i k žákům pohybově nadaným. Osnovy vymezující učivo i specifické cíle se změnily několikrát.⁷⁷

K biologickému pojetí tělesné výchovy se zařazuje i didaktické pojetí tělesné výchovy. V osnovách se ubírají cvičení prostná a rytmická, a naopak se přidávají sportovní hry. Součástí tělesné výchovy byla výchova zdravotní, výchova sociální a teorie tělesné výchovy.⁷⁸ Avšak tyto osnovy jsou příliš všeobecné a nekorektní. Pro učitele jsou matoucí a nevyhovující. Osnovy nevymezovaly učivo, ani nezavazovaly učitele. Dále výuku nepodporovala odborná literatura kvůli jejímu nedostatku.⁷⁹

Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport a Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport zřídil zákon z roku 1949. Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport spadl pod Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport. V roce 1952 se tělesná výchova stává povinným předmětem kurikula. Padesátá léta ovlivňují tělesnou výchovu podle sovětského systému tělesné kultury. Roku 1953 byl založen Institut tělesné výchovy a sportu.

Zákon vydaný v roce 1953 opět zkracuje školní docházku, z devíti let na osm. Strategie zkrácení školní docházky měla především ekonomický ráz. Studium bylo příliš dlouhé a na ekonomiku to mělo dopady. Stát se s touto situací neuměl vypořádat, a proto muselo dojít

⁷⁵ REITMAYER, Ladislav. *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích*, 1974.

⁷⁶ PERÚTKA, Jaromír. *Pokrokové tradice tělesné výchovy v Československu*, 1974.

⁷⁷ VLČEK, Petr, JANÍK Tomáš. *Školské reformy a tvorba kurikula tělesné výchovy v České republice, Spolkové republice Německo a Spojených státech amerických*, 2010.

⁷⁸ RYCHTECKÝ, Antonín, FIALOVÁ Ludmila. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1998, s. 6-20.

⁷⁹ KOZLÍK, Jan. *Tělesná výchova na národních školách: pomocná metodická kniha pro učitele národních škol, žáky pedagogických gymnasií, vychovatelky družin mládeže a pro vedoucí zotavoven mládeže*, 1952.

ke zkrácení školní docházky, tudíž se vystudovaní mohli dříve zapojit do pracovního procesu. Devítileté obecné a měšťanské školy se proměnily na osmileté základní školy, gymnázia nahradily všeobecné střední školy, které byly jedenáctileté.

9.2 Období 1953-1959

S novým zákonem přicházejí i nové učební osnovy, které byly na základních školách zavedeny téhož roku, o rok později se zavádějí i na středních školách. Nové osnovy si vzaly základ z osnov z roku 1948. V tělesné výchově dochází k pokroku ve smyslu jasně formulovaných konkrétních cílů a úkolů. U měřitelných výkonů se vypsaly limity, u průpravných cvičení, akrobacie či cvičení na nářadí se hodnotilo podle kontrolních cviků. Dosažený výkon se stal hlavním kritériem klasifikace. Zdravotně oslabení či pohybově nenadaní jedinci měli s kritérii potíže. Součástí rozvoje úrovně pohybových schopností žáků bylo plnění požadavků odznaku zdatnosti. Ke klasifikaci se přičítalo dále chování, snaha, materiální podmínky a jiné. Mezi základní učivo patřila gymnastika, kam spadala cvičení pořadová a průpravná, akrobacie, cvičení na nářadí, úpolová cvičení, rytmická cvičení, lidové tance, společně s gymnastikou atletika, sportovní hry jako kopaná, košíková, odbíjená, lední hokej a jiné drobné hry, dále bruslení, lyžování a plavání.

Profesorky tělesné výchovy středních škol se mohly od roku 1954 vzdělávat na vysokých školách pedagogických, které byly tento rok zřízeny.⁸⁰

Od roku 1955 byla tělesná výchova po celý rok narušena nácvičkou pohybových skladeb na vystoupení na spartakiádě do samotného vystoupení, konající se na Strahově. Jednalo se o hromadná tělovýchovná vystoupení s doprovodem hudby. Spartakiáda se konala vždy po pěti letech s výjimkou jednoho ročníku. Spartakiáda se nakonala v roce 1970. Od roku 1956 tělesnou výchovu a sport přestal, díky novému zákonu (Zákon o řízení tělesné výchovy a sportu) řídit stát a nahradil ho Československý svaz tělesné výchovy (ČSTV). Vysokoškolský sport a školní tělesnou výchovu začalo metodicky řídit Ministerstvo školství. Ministerstvo školství se staralo o vzdělávání učitelů. Výkonnostní limity a náročnější prvky musely být v roce 1957 na popud rodičů, učitelů i veřejnosti odstraněny.⁸¹ Tříleté osnovy,

⁸⁰ RYCHTECKÝ, Antonín. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1995, s. 6-19.

⁸¹ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2002 s. 7-9.

trvající v období 1957-1960 zužovaly učivo tělesné výchovy na základní, avšak i přesto nebyly vyvážené.⁸²

9.3 Období 1960-1988

*„Od roku 1960 se vyučovalo podle jednotných osnov pro mládež od začátku školní docházky až do skončení střední školy, na které organicky navazovaly programy tělesné výchovy dětí předškolního věku a vysokoškolských studentek.“*⁸³ Nepovinné sportovní předměty se postupně stávaly součástí výuky. Nepovinný předmět sportovní hry byl zaveden do škol od roku 1960 a pohybové hry pro nižší ročníky roku 1968. Snahou bylo propojení povinné školní tělesné výchovy se zájmovou tělovýchovnou činností. Učivo týkající se tělovýchovy se rozčleňovalo do třech stupňů, stupeň základní, rozšiřující a výkonnostní. Již z názvu lze odvodit koho se jednotlivé stupně týkají. První stupeň základní pro žáky v povinné školní tělesné výchově. Druhý stupeň rozšiřující pro mládež ve školách i v tělovýchovných jednotách, jednalo se o základní a rekreační tělesnou výchovu Československého svazu tělesné výchovy. Třetí stupeň pro mládež vykonávající výkonnostní sport. Zde se zapomínalo na děti a mládež tělesně oslabenou. Konkurencí pro školní tělesnou výchovu se staly sportovní kluby. Sportovní kluby nabízely lepší materiální podmínky, a proto se školní tělesná výchova zaměřila více na prožitek z pohybu, utváření pozitivních postojů k pohybové činnosti, tělesné sebepojetí, socializaci a zvládnutí dovedností v různých populárních sportech.⁸⁴

Výuka byla zaměřena na pohybové schopnosti i na pohybové dovednosti, které měly vést k utváření pozitivních postojů žáků. Postupně se prohlubuje se vztah mezi žákem a učitelem, zdůrazňována byla role žáka ve výuce a zohledňovány byly i jeho zájmy.⁸⁵ Inspirativním výzkumem pro pedagogii byl první celostátní výzkum rozvoje a pohybové výkonnosti naší sedmileté až devatenáctileté mládeže. Tento výzkum provedl František Pávek v období 1966-1968 a začal ovlivňovat tělesnou výchovu. V tomto období byla tělesná výchova jednotná a kolektivní, centralistická a direktivní. Kladl se důraz na to, aby se děti věnovaly pohybovým aktivitám každý den, aby sportovaly i ve svém volném čase. Avšak tato

⁸² PERÚTKA, Jaromír. *Pokrokové tradice tělesné výchovy v Československu*, 1974.

⁸³ RYCHTECKÝ, Antonín, FIALOVÁ Ludmila. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1998, s. 17.

⁸⁴ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2009, s. 7-11.

⁸⁵ RYCHTECKÝ, Antonín, FIALOVÁ Ludmila. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1998, s. 6-20.

pozitivní myšlenka netrvala dlouho a roku 1968 došlo ke zkrácení pracovního týdne na pět dní, a to mělo dopad i na tělesnou výchovu, kde se požadovalo snížení počtu hodin.⁸⁶

Pozvednutí úrovně výuky pro pohybově nadané žáky, zapříčinilo vznik výběrových tříd s rozšířenou výukou tělesné výchovy, později sportovní třídy. Dále byly obnoveny středoškolské hry z roku 1920. Základní a střední školy využívaly malé formy tělesné výchovy, pod které spadalo ranní cvičení před výukou nebo například cvičení o přestávkách. Osnovy se znovu obnovily v letech 1976, 1984 a 1987. Osnovy z roku 1976 rozdělovaly učivo na učivo základní a učivo prohlubující. Nadaní žáci mohli pokračovat v učivu i z vyšších ročníků, a naopak nenadaní žáci se mohli věnovat nadále učivu z nižšího ročníku. To umožňoval tzv. otevřený systém. Roku 1984 byly osnovy doplněny o metodické příručky přesně vymezující cíle, obsah výuky a kritéria hodnocení. Osnovy z roku 1987 určeny pro druhý stupeň rozdělovaly učivo na základní, prohlubující a kontrolní. Ještě více se prohluboval vztah mezi žákem a učitelem. Žák byl považován za individualitu se subjektivní rolí ve vyučovacím procesu.⁸⁷

⁸⁶ ŠTEKR, Vlastimil. *Historie školní tělesné výchovy*, 1999.

⁸⁷ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2002, s. 7-9.

10 Tělesná výchova v letech 1989 až 2004

10.1 Školní tělesná výchova v období 1989-2004

Rok 1989 přináší velké změny politické i společenské, změny se nevyhnuly ani školství. Týkaly se celého školství, obsahu a organizace výuky, změny v řízení škol, ke změnám došlo i v tělesné výchově. Dochází k liberalizaci v oblasti curricula, zrušení jednotné školy a rozlišení škol na státní, soukromé, církevní a jiné, vznikají víceletá gymnázia pro nadané žáky. Na učitele i žáky se v tělesné výchově kladou nové nároky. Vyšší nároky jsou kladeny především na přípravu obsahu vyučování, optimální rozsah a vyhovující vybavení. Povinné hodiny jsou stále na stejném počtu dvou až tří hodin týdně. Školy mají větší prostor pro realizaci tělesné výchovy podle jejich individuálních podmínek. V oblastech, kde nebyla možná výuka třech hodin tělesné výchovy, nahrazovaly výuku soustředěné vyučování, například kurzy, sportovní tábory a jiné. Toto soustředěné vyučování nebylo určeno pouze pro talentované žáky, ale i pro žáky průměrné či tělesně oslabené. Přímou na školách vznikaly sportovní kluby, které nabízely sportovní a tělovýchovné činnosti.

Vznikaly nové projekty, které byly umožněny díky liberalizaci. Projekt Obecná škola, Občanská škola, Základní škola, Montessori a Waldorfská škola mají společný cíl. Nabízí otevřenost a humanistické principy, celkově by změny měly přispívat k lepšímu rozvoji vědomostí, dovedností a pohybových schopností žáků, respektování jejich zájmů, individuálních potřeb a rozdílů, napomáhat v socializaci a utváření pozitivních postojů k pohybu a sportu a pozitivních návyků do budoucího života.⁸⁸

V roce 1990 se základní škola opět prodloužila na devět let, avšak devátý ročník nebyl povinný. Po konci osmého ročníku mohli žáci pokračovat devátým ročníkem nebo rovnou přejít na další stupeň vzdělávání. Některé školy devátý ročník neposkytovaly a žáci, kteří se rozhodli dodělat i devátý ročník museli přejít na jinou školu. Osnovy z roku 1991 byly dále novelizovány roku 1996.⁸⁹ S rozpadem Československé republiky roku 1993 se rozpadá i vysokoškolský sport a tělesná výchova. V tomto roce se konala v Bánské Bystrici poslední československá univerziáda.

⁸⁸ VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 2002, s. 7-11.

⁸⁹ RYCHTECKÝ, Antonín. *Didaktika školní tělesné výchovy*, 1995, s. 6-20.

V roce 1995 vznikla novela, která zasáhla základní a střední školy, uzákonila vyšší odbornou školu. Studium na gymnáziu bylo stanoveno na čtyři, šest nebo osm let. Střední školy se rozdělují na tři stupně, střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitou. Liší se především v ukončení, délce a náročnosti studia.⁹⁰

Osnovy základní školy zahrnovaly oblasti poznatků z tělesné výchovy a sportu, bezpečnost, komunikace, cvičení kompenzační, kondiční, koordinací, průpravná, vyrovnávací a další, atletika, gymnastika, rytmické a kondiční gymnastické činnosti na hudbu, tanec, úpoly, sportovní hry, pohybové hry a netradiční pohybové hry, plavání, lyžování, bruslení, turistika a pobyt v přírodě. Učivo je rozčleněno na základní a rozšiřující, tematický celek je vždy ukončen sdělením, co by žáci měli umět.⁹¹

10.2 Mimoškolní tělesná výchova v období 1989-2004

V roce 1990 Československý svaz tělesné výchovy a sportu uskutečnil poslední sjezd a poté ukončil svoji činnost, nahrazen byl organizacemi Československá obec sokolská, Orel, Junák, YMCA, YWCA, Asociace sportu pro všechny, Asociace tělovýchovných klubů jednot, Sdružení technických sportů, Československá konfederace sportovních a tělovýchovných svazů a Český svaz tělesné výchovy. Některé organizace byly obnoveny po dlouhé době, jiné byly nově založeny. Formálně za tělovýchovu, sport a reprezentaci odpovídalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.⁹²

⁹⁰ MAZAL Pavel, STELZER Johannes, VAŠÍČKOVÁ Zdeňka. *Curriculum development in the Czech Republic*, 2010.

⁹¹ HURYCHOVÁ, Alena, VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 1997.

⁹² VLČEK, Petr. *Komparace současného pojetí tělesné výchovy v českém a německém školství*, 2009.

11 Školní tělesná výchova od roku 2004 do roku 2021

11.1 Oblast Člověk a zdraví

Roku 2004 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) schválilo nový způsob výchovy a vzdělávání na školách předškolních, základních, středních, vyšších odborných a jiných školách a školských zařízeních. Mění se systém kurikula, vytváří se Rámcové vzdělávací programy (RVP), které představují závazné rámce pro předškolní, základní a střední vzdělávání s platností od roku 2005. Na základě RVP si každá škola vytváří svůj vlastní Školní vzdělávací program (ŠVP). Tyto programy byly do škol závazně zaváděny roku 2006/2007, každá škola měla tedy dostatek času na jejich úpravu.⁹³

Do oblasti Člověk a zdraví je k tělesné výchově přidán nový předmět Výchova ke zdraví. Mění se procesní stránka výchovy a vzdělávání. Obsah tělesné výchovy si pedagog může upravit, ke změnám využívá výchovně vzdělávací strategie, zapojení žáků do výchovně vzdělávacího procesu, tělesnou výchovu může propojit i s dalšími předměty. Tělesná výchova si získává své postavení a stává se jednou z priorit základního vzdělávání z prostého důvodu, zdraví totiž představuje aktivní a spokojený život, tudíž i optimální pracovní výkonnost. Hlavním cílem oblasti Člověk a zdraví je, aby žáci vnímali sami sebe jako živé bytosti, pochopili, co je to zdraví, smysl životní prevence a problémy, které jsou spojeny s nemocemi a poškozováním zdraví.⁹⁴

Výchova ke zdraví by žáky měla učit, jak chránit a rozvíjet své zdraví v oblasti sociální, psychické a fyzické, dále je učí upevňovat hygienické návyky (například stravovací, pracovní), rozvíjet dovednosti v odmítání škodlivých látek, předcházení úrazům. Některé školy výchovu ke zdraví neosamostatnily jako jeden předmět, ale integrovaly jednotlivé oblasti do jiných předmětů, jako například do tělesné výchovy, biologie, společenských věd. Na tyto předměty výchova ke zdraví bezpochyby navazuje. Vyskytují se zde oblasti rodina, škola a vrstevníci, příroda, člověk, vztahy mezi lidmi.⁹⁵

⁹³ Dostupné on-line: [Www.edu.cz](http://www.edu.cz) [online]. [cit. 2021-03-23].

⁹⁴ Dostupné on-line: [Www.rvp.cz](http://www.rvp.cz) [online]. [cit. 2021-03-23].

⁹⁵ Dostupné on-line: [Www.msmt.cz](http://www.msmt.cz) [online]. [cit. 2021-03-23].

Tělesná výchova se zaměřuje z jedné strany na poznání vlastních pohybových možností a zájmů a z druhé strany na poznávání účinků konkrétních pohybových činností v tělesné zdatnosti, dušení a sociální pohodě. Výuka obsahuje činnosti spontánně pohybové i řízené a výběrové. Úkolem je zařazování pohybových aktivit do denního režimu za účelem uspokojit vlastní pohybové potřeby a zájmy, optimální rozvoj zdatnosti a výkonnosti, regenerace sil a kompenzace, podpora zdraví a ochrana života. Základem je prožitek z pohybu a dobře zvládnutá dovednost prožitek ještě upevňuje.

Tělesná výchova se skládá ze tří oblastí, kterými jsou činnosti ovlivňující zdraví, činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností a činnosti podporující pohybové učení. U činností ovlivňující zdraví žák aktivně vstupuje do organizace svého pohybového režimu, některé pohybové činnosti jsou zařazovány pravidelně a s konkrétním účelem, žák usiluje o zlepšení tělesné zdatnosti, žák odmítá drogy a jiné škodlivé látky, které jsou neslučitelné se sportovní etikou a zdravím, pohybovou aktivitu provádí s ohledem na přírodu, neznečišťuje ovzduší, v prostředí se pohybuje bezpečně a předvídá hrozící nebezpečí. U činností ovlivňující úroveň pohybových dovedností žák zvládá osvojené pohybové dovednosti aplikovat ve hrách, soutěžích, v rekreačních činnostech a rozpozná nedostatky a jejich příčiny. U činností podporující pohybové učení žák používá osvojené názvosloví, ve školních podmínkách naplňuje základní olympijské myšlenky jako je například soupeření, pomoc handicapovaným, vzájemný respekt atd., dokáže se dohodnout se spoluhráči na taktice, dodržuje práva a povinnosti v roli hráče, rozhodčího, diváka nebo organizátora, sleduje a hodnotí prvky pohybové činnosti a jednotlivé výkony, dokáže zorganizovat samostatně i v týmu jednoduchý turnaj, závod, turistické akce na školské úrovni, zpracuje změřená data a informace a podílí se na jejich prezentování.⁹⁶

Reforma probíhající od roku 2004 se dlouho odehrávala bez zájmu veřejnosti. Reforma slibovala velké změny v českém školství a doplnění nedostatků, které byly zajisté potřeba. Tuto potřebu však společnost nevnímala a brala jako zbytečnou. Hlavní změny, které měla reforma poskytnout, se týkaly cílů vzdělávání. Mezi hlavní cíle byly řazeny klíčové kompetence. Klíčové kompetence představují schopnosti a dovednosti uplatňované v praktickém životě. Do té doby byla výuka zaměřena na znalosti, což se mělo změnit a žáci

⁹⁶ Dostupné on-line: www.rvp.cz [online]. [cit. 2021-03-23].

měli být schopni znalosti, schopnosti a dovednosti především uplatnit prakticky. Po učitelích je touto reformou vyžadováno upuštění od znalostí a učiva a klást větší nároky na schopnost s ním zacházet, být schopen ho využít. Od roku 2004 dále dochází k integraci mezi předměty. Jednotlivé předměty a jejich obsahy jsou propojovány. Žákům by se měly dostávat informace v souvislostech a navazovat na sebe. Reforma českého školství probíhala společně s celoevropskou reformou s vývojem moderní pedagogiky a vzdělávacích systémů jednotlivých států Evropy i států mimo Evropu. RVP navazovaly na Bílou knihu, dokument vzniklý v únoru 2001. Bílá kniha se stala podkladem pro reformu školství. Největší problém reformy spočíval v neinformovanosti a nepochopení, proč tato reforma vznikla a z jakého důvodu probíhala. Odpor a nesouhlas projevovala veřejnost i většina pedagogů.⁹⁷

11.2 Inkluze ve školství

Téma inkluze je stále aktuální. Inkluze je proces, jehož cílem je začlenění jedinců do společnosti. Dnes inkluze přesahuje oblast vzdělání. Děti bez postižení a děti zdravotně postižené, děti nadané i děti slabší, děti cizinců nebo z různých etnik, děti ze sociálně slabších rodin docházejí společně do jedné třídy.⁹⁸ V roce 2017 byla zveřejněná ve Sbírce zákonů novela o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a o vzdělávání nadaných žáků. Žákům se speciálními vzdělávacími potřebami s přiznaným podpůrným opatřením druhého až pátého stupně, může být poskytnut asistent pedagoga.⁹⁹ Inkluze na školách je v současné době ve všech zemích Evropské unie. V roce 2010 přichází dokument Národní akční plán inkluzivního vzdělávání se speciálními vzdělávacími potřebami. Tento dokument měl zvýšit míru inkluzivního vzdělávání na všech typech a stupních škol v České republice. Vize se však nenaplnila, a proto vnikl v roce 2014 nový dokument Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 týkající se nevyřešených problémů. U žáků s tělesným postižením je hlavním úkolem tělesné výchovy vzbudit zájem o pohyb a návyk pravidelného cvičení. Pomocí tělesné výchovy se dále rozvíjí jemná a hrubá motorika, tělesná zdatnost, odolnost a kondice. Tělesná výchova podporuje vztahy ve třídě a napomáhá vytvářet sociální klima. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami se v tělesné výchově lépe začleňují do kolektivu. Součástí Rámcových vzdělávacích programů je zdravotní tělesná výchova, kde

⁹⁷ ZEMAN, Václav, *Reforma školství v České republice*, 2006, s. 3-6.

⁹⁸ MAGRAB, Phyllis. *Open File on Inclusive Education*, 2013.

⁹⁹ Dostupné on-line: *Www.msmt.cz* [online]. [cit. 2021-06-08].

probíhá kompenzace tělesných oslabení, žáci poznávají svá zdravotní oslabení a omezení u konkrétních činností. Zdravotní tělesná výchova zahrnuje cvičení vyrovnávací speciální a korektivní.¹⁰⁰

11.3 Revize RVP

Rámcové vzdělávací programy neboli kurikulární dokumenty jsou obecně závazným rámcem pro tvorbu školních vzdělávacích programů pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Je přirozené, že postupem času musí docházet k obměnám, RVP musejí vyhovovat aktuálnímu vývoji společnosti a být v souladu s rozvojem vědních disciplín a každodenním životem. K nejdůležitějším podnětům k revizi RVP patří společenské změny, které zásadně ovlivňují mezilidské vztahy, právo, život, zdraví a bezpečnost lidí, pracovní trh a zároveň kladou změny na vzdělávání. Dále potřeby žáků vycházející ze sociologických a pedagogických výzkumů, změny ve vědě a technice, praktické zkušenosti ze škol, které potvrzují nemožnost realizace efektivní výuky, změny zákonů, vyhlášek nebo nařízení.

Ke změně RVP dochází v roce 2021 v oblasti informatiky. Změny jsou způsobeny na základě distanční výuky, která byla uskutečněna kvůli koronavirové krizi a zavedenému lockdownu, kdy byly školy nuceny vyučovat z domova prostřednictvím počítačů a jiných technologií.

Na konci roku 2018 byla zahájena tvorba Strategie 2030+. Expertní skupina má za úkol připravovat výchozí dokument Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+, jehož cílem je definování vize, priorit a cílů vzdělávací politiky po roce 2030. Změny mají vést k pozitivním změnám ve vzdělávání.¹⁰¹

¹⁰⁰ BENAGLIA, Kateřina. *Vyučovací proces v hodinách tělesné výchovy na 1. stupni základních škol v souvislosti s inkluzí žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*, 2018.

¹⁰¹ Dostupné on-line: *Www.rvp.cz* [online]. [cit. 2021-6-7].

12 Vzdělávání učitelů tělesné výchovy a státní tělovýchovné kurzy

12.1 Počátky vzdělávání učitelů tělesné výchovy

Významným obdobím pro vzdělávání učitelů tělesné výchovy počíná koncem 19. století, kdy se začínají postupně odborně připravovat. První učitelský kurz, který byl dvouletý, zřídil Karl Slavoj Amerling, zakladatel první české hlavní školy. Rok 1886/1887 byl významným mezníkem pro vzdělávání učitelů tělesné výchovy, učitelé se vzdělávali v nově založené tělocvičně v Amerlingově ústavu. Vzdělávání poskytovaly i další učitelské ústavy nebo Sokol. Vzdělání společně se cvičnou školou požadovalo čtyři ročníky a bylo ukončeno před komisí zkouškou učitelské dospělosti. Připuštění ke zkoušce požadovalo získání vysvědčení učitelské dospělosti a odučených dvacet měsíců jako třídní učitel na národní škole.¹⁰²

Avšak systematické vzdělávání započalo až rokem 1892. V Praze byla zřízena instituce Český vzdělávací kurz. Výuka na českých kurzech začala 16. ledna 1892. Učitelské kurzy vedl nejprve Josef Klenka, později Antonín Svojsík, nakonec Václav Švácha.¹⁰³ Za kurzy se neplatilo, hlásili se především učitelé, kteří si vybrali jako druhý předmět tělesnou výchovu a museli podstoupit lékařskou prohlídku.¹⁰⁴ Externí učitelé přednášející na kurzech byli zkušení pedagogové tělesné výchovy na středních a vysokých školách. Trpělo se nedostatkem tělocvičných zařízení. Součástí výuky byla anatomie, fyziologie, ortopedie, hygiena, teorie a systematika tělesné výchovy, dějiny a literatura tělesné výchovy, metodika a zákonná ustanovení, estetika tělesných cvičení.¹⁰⁵ Pořádal se každý rok kurz plavání, jehož úspěšné složení zkoušky zaručilo připuštění ke státní závěrečné zkoušce.

Již v roce 1919 Karel Weigner podal návrh na zřízení vzdělávacích kurzů pro učitele v národních školách. Ze škol měli být posíláni vždy jeden učitel a jedna učitelka na kurzy, trvající čtrnáct dní vždy na jaře a v létě. Tyto kurzy měly být dočasným řešením, před zavedením Tyršova tělovýchovného ústavu, kde se z učitelů stanou odborníci. Zúčastnit kurzu by se mohli učitelé na obecných školách, kteří učí pět let, mají zkoušku způsobilosti a minimálně jeden rok byli cvičiteli v tělovýchovném spolku. Tyto kurzy již měly být

¹⁰² Deset let Československé republiky. Svazek první, 1928, s. 155.

¹⁰³ Hanzová, M. Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích v letech 1848 až 1918, 1992, s. 76

¹⁰⁴ Deset let Československé republiky. Svazek první, 1928, s. 372.

¹⁰⁵ Hanzová, M. Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích v letech 1848 až 1918, 1992.

čtyřměsíční. Ukončení kurzu se konalo zkouškou před komisí, tvořící zástupci ministerstva vyučování, zástupců tělocvičných spolků, kteří na kurzech působí. Po těchto zkouškách by se účastníci stali odbornými učiteli tělocviku na měšťanských školách.¹⁰⁶ Tento návrh však neprošel a kurzy se neuskutečnily. Ministerstvo zdravotnictví a tělesné výchovy ve spolupráci s dalšími ministerstvy zřídilo koncem roku 1922 krátkodobé státní tělovýchovné kurzy. Do roku 1924 se jmenovaly Mimořádné státní tělovýchovné kurzy a od roku 1925 pouze Státní tělovýchovné kurzy. Cílem kurzů bylo sjednocení organizace tělesné výchovy na celém území státu, předání teorie i praxe, vše založeno na nejnovějších poznatcích z medicíny i pedagogiky. Kurzy navštěvovali učitelé na obecných a měšťanských školách, ale i vyučující v tělovýchovných spolcích.¹⁰⁷ Kurzy vedli K. Weigner a A. A. Očenášek prostřednictvím Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a Ministerstva školství a národní osvěty. Kurzy trvaly jeden až tři dny nebo deset až čtrnáct dní a probíhaly různou formou, například pouze informativní nebo z oborů pedagogiky či lékařských věd, dále se uskutečňovaly kurzy atletické, herní, plavecké, lyžařské či kurzy rytmického tělocviku. Informativní kurzy byly například pořádány pro školní inspektory. Počet zájemců o kurzy se neustále zvyšoval. V roce 1924 se organizovaly kurzy české i německé. Pro učitele obecných, měšťanských a lidových hospodářských škol se zavedly kurzy na deset dní. Speciální kurzy lehké atletiky, plavání probíhaly v Praze, Nymburce, Brně, Bratislavě, a navíc v Brně pro učitelky mateřských škol probíhalo školení rytmického tělocviku. Dále se pro cvičitele v tělovýchovných spolcích konaly kurzy lyžařské, přednáškové, praktické v oboru lékařských věd. V okresech se pořádaly jednodenní kurzy pro učitele obecných škol. V rámci desetidenních kurzů byly přednášky a cvičení: Význam a přehled tělesných cvičení, škola a tělesná cvičení, Tyršova soustava, vojenská pořadová cvičení, společné cvičení, náradí, hry, různosti, vliv zahraničních směrů, rytmika, plavání, táboření, vodní a zimní sporty, metodika, hygiena, první pomoc, ukázkové vyučovací jednotky tělesné výchovy, zařízení cvičišť a tělocvičen, gymnastika, pomůcky, kázeň při cvičení, literatura.¹⁰⁸ Z probíhajících kurzů vyplývalo, že byly skutečně potřeba, učitelé se doposud nesetkali

¹⁰⁶ *Návrh České obce sokolské na úpravu tělesné výchovy v Republice československé*, 1919, s. 6.

¹⁰⁷ BUREŠ, Prokop, PLICHTA, Jan. *Sport a tělesná kultura v čsl. republice a cizině*, 1931, s. 22.

¹⁰⁸ WEIGNER, Karel. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1924*, 1925, s. 2.

s některými cviky nebo náčiními. V roce 1924 se kurzů zúčastnilo 7731 jedinců, a proto se ve stejném roce z mimořádných kurzů staly kurzy stálé.¹⁰⁹

12.2 Státní tělovýchovné kurzy v letech 1925 až 1936

Neustále se zvyšoval zájem o tělesnou výchovu, o jeho pevné sjednocení a základ. Stejně tak se zvyšoval zájem o odbornou připravenost učitelů, aby správně a efektivně dokázali žáky vést. Ve školním roce 1924/1925 vzešly v platnost nové osnovy pro výuku tělesné výchovy. Chyběla však tělesná průprava a učitelé si s osnovami nevěděli rady. Osnovy sice platily, avšak nebyly využívány. Po světové válce se tělesná výchova dostala do popředí, stala se podstatnou součástí kultury a požadovala se systematictější péče. V průběhu dalších let byly kurzy vedeny obdobně jako v roce 1924.

V roce 1932 se kurzy rozšířily na několik typů: desetidenní kurzy, pětidenní kurzy, třídní kurzy, jednodenní kurzy, kurzy lyžařské, kurzy v oboru lékařských a pedagogických věd, kurzy speciální a kurzy rytmické. Výuka byla upravována tak, aby počítali i se školami, které nedisponovaly tělocvičnami a náradím. Fáze vyučování se skládaly z rozcvičky, postupné zvyšování výkonnosti až do maxima, nakonec zklidnění, výuka měla brát zřetel na věk a pohlaví žáků. Fáze a metody byly převzaty od novorakouské školy. Důraz vyučující kladl na kázeň. Nejhojněji byly navštěvovány kurzy třídní a jednodenní. Speciální kurzy se rozdělovaly na: lehká atletika (Nymburk), vojenský tělocvik, plavání, veslování, kanoistika a hry (Nymburk), tělesná výchova a hry (Cheb), zápas ve volném stylu pro instruktory.¹¹⁰

V roce 1935 se nekonaly lyžařské kurzy, jinak se pokračovalo ve stejném duchu.¹¹¹ V následujícím roce se konal desetidenní kurz pouze v Bratislavě a nekonaly se ani kurzy pro pěstounky mateřských škol. Důležitost zde přejímá branná výchova, přirozený tělocvik pod širým nebem, závodivé a bojové hry, vojenská pořadová cvičení. Branná výchova byla vyučována prakticky i teoreticky.¹¹²

¹⁰⁹ WEIGNER, Karel. *Zdravím k síle národa: (výběr statí uveřejněných v letech 1911 až 1929)*, 1930, s. 142.

¹¹⁰ WEIGNER, Karel. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1932*, 1933, s. 11-31.

¹¹¹ WEIGNER, Karel. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1935*, 1936, s. 1-2.

¹¹² WEIGNER, Karel. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1936*, 1937.

12.3 Státní tělovýchovné kurzy v letech 1937 až 1940

Roku 1937 český lékař, anatom, ředitel kurzů prof. MUDr. Karel Weigner umírá a státní kurzy tělovýchovné přebírá Miroslav Klinger. Konaly se kurzy speciální, rytmické, pětidenní, dvoudenní, lyžařské, pokračovací kurzy pro profesorky tělocviku, informační a propagační přednášky. Nekonaly se kurzy desetidenní (pouze na Slovensku) a informační kurzy pro pěstounky mateřských škol. V roce 1937 se kurzů účastnilo celkem 2683 učitelů. Německých kurzů se zúčastnilo celkem 2206 učitelů.¹¹³

V roce 1938 opět pod vedením M. Klingera, bylo v Čechách navrženo dvacet dva tělovýchovných kurzů, pět dvoudenních, dvanáct třídních tělesné i branné výchovy, dva pětidenní kurzy atletiky, her, plavání, dva pětidenní lyžařské kurzy a jeden třítydenní kurz pro přípravu učitelů z měšťanských škol konaný o prázdninách. Nakonec se uskutečnily kurzy dvoudenní v Lovosicích, Žatci, Podbořanech, Horšovském Týně, třídní v České Lípě, Slaném, Něm. Brod. Mostě, Plasech, Nové Bystřici, Lounech, Pelhřimově, Českých Budějovicích, Trutnově, pětidenních atletiky, her a plavání v Přesticích a v Žamberku, pětidenní lyžařské v Železné Rudě a na Benecku, třídní prázdninový v Táboře, třídní v Poděbradech byl po jednom dni přerušen a další byly původně přesunuty, kvůli mezinárodním událostem později zrušeny úplně. Výuka musela být upravena a uzpůsobena podle dodatkových osnov branné výchovy pro tělocvik na národních školách. Všichni vyučující na kurzech byli se změnami obeznámeni, výuka musela být přizpůsobena podle jednotlivých věkových stupňů. Důraz se kladl na úpoly, vojenská pořadová cvičení, zdvihání a nošení, házení, zdolávání umělých i přírodních překážek, závodivé a bojové hry a branné vycházky do přírody. Celkem se kurzů zúčastnilo 1733 účastníků, z toho šest set šedesát dva učitelů a osm set sedm učitelek. Na Moravě a ve Slezsku se uspořádalo celkem osmnáct tělovýchovných kurzů, jeden dvoudenní v Tišnově, devět třídních v Hodoníně, Svinově, Prostějově, Hranicích, Jevíckově, Novém Městě, Kroměříži, Brně-Králově Poli, tři pětidenní lyžařské v Alfrédově chatě, Kolštějně, Karlově, dva pětidenní speciální v Uherském Hradišti a Hrotovicích, jeden desetidenní v Moravské Ostravě, jeden třítydenní ve Velkém Meziříčí, třídní kurz v Zábřehu se konal pouze jeden den, poté byl přerušen mobilizací. Kurzy

¹¹³ KLINGER, Miroslav. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1937, 1938*, s. 4-67.

absolvovalo celkem tisíc třináct účastníků (vyjma účastníků v Zábřehu) z toho čtyři sta dva učitelů a čtyři sta třicet jedna učitelek.¹¹⁴

Devatenáctý ročník tělovýchovných kurzů se uskutečnil v roce 1940 pod vedením Františka Widimského. Podle něj se obliba kurzů stále navyšuje. Kurzy jsou stále pouze dobrovolné a účast učitelů není vyžadována povinně. Osnovy se uzpůsobují době i vlivům z okolních zemí. Jediná podmínka uchazečů je, aby se jednalo o učitele nebo členy spolků a učitelé jsou povinni se přihlásit pomocí školských úřadů a členové spolků pomocí své organizace s doporučením. Pro zdokonalení v určitém speciálním oboru tělesné výchovy sloužily kurzy centrální, kde se scházeli účastníci z celého Protektorátu. Školnímu tělocviku a novým osnovám se věnovaly kurzy zemské pod vedením zemských inspektorů. Kurzy mělo být dosaženo propojení do praktického života, aby byla tělovýchova propagována mezi veřejností, aby se učitelé zapojili i do spolkové tělesné výchovy. Prozatím se do spolkové činnosti zapojili profesori ze středních škol. Nové osnovy přinášejí prvky z lehké atletiky, úpolů, závodivých her, bruslení, lyžování a plavání. Pro odlehlé okresy se mnohdy jedná o novinku a setkávají se s tím úplně poprvé. Rychlých změn podstupují školy v Praze a Brně. Celkově se uspořádalo 92 tělovýchovných kurzů a zúčastnilo se šest tisíc sedm set šestnáct jedinců, z toho tři tisíce čtyři sta padesát tři učitelů a dva tisíce tři sta devadesát čtyři učitelek.¹¹⁵

12.4 Vzdělávání učitelů v současné době

Učitel nejen tělesné výchovy má možnost získat odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzdláním několika způsoby:

Učitel na prvním stupni základní školy

- a) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů prvního stupně základních škol.
- b) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů mateřských škol nebo studijní obor pedagogika a vzdělávání

¹¹⁴ KLINGER, Miroslav. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1938, 1939*, s. 1-2.

¹¹⁵ WIDIMSKÝ František. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1940, 1941*, s. 1-2.

v programu celoživotního vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů prvního stupně základní školy.

- c) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů pro druhý stupeň základních škol nebo zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů druhého stupně základních škol a všeobecně-vzdělávacích předmětů středních škol a
 1. Vzdělání v programu celoživotního vzdělávání, uskutečňováno vysokou školou, zaměřeno na přípravu učitelů prvního stupně základních škol, nebo
 2. Doplňující studium k rozšíření odborné kvalifikace.
- d) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů středních škol a vzdělání v programu celoživotního vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů prvního stupně základních škol.
- e) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů základních uměleckých škol studijního oboru odpovídající vyučovacímu předmětu.

Učitel na prvním stupni základní školy pracující se žáky se speciálními potřebami

- a) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku pro učitele.
- b) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku, studijní obor speciální pedagogika a vzdělání v programu celoživotního vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů prvního stupně základních škol.
- c) Vzdělávání pro učitele prvního stupně základních škol a akreditovaný studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku, nebo celoživotní vzdělávání, zaměřeno na speciální pedagogiku.

Učitel na druhém stupni základních škol

Učitel na druhém stupni pro základní školy získává odbornou kvalifikaci prostřednictvím vysokoškolského vzdělávání v akreditovaném magisterském studijním programu.

- a) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů druhého stupně základních škol.
- b) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů druhého stupně základních škol a všeobecně-vzdělávacích předmětů středních škol.
- c) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů středních škol.
- d) Studijní obor odpovídající charakteru vyučovacího předmětu a
 1. Akreditovaný bakalářský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů druhého stupně základních škol nebo středních škol, nebo
 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů druhého stupně základních škol nebo středních škol.
- e) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku pro učitele a celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů druhého stupně základních a středních škol.
- f) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů prvního stupně základních škol a
 1. Akreditovaný bakalářský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů druhého stupně základních škol,
 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů druhého stupně základních škol, nebo
 3. Doplnující studium k rozšíření odborné kvalifikace.

- g) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů základních uměleckých škol studijního oboru odpovídající charakteru vyučovacího předmětu.
- h) Zaměřeno na tělesnou výchovu a sport pro výuku tělesné výchovy.

Učitel na druhém stupni základní školy pracující se žáky se speciálními potřebami

- a) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku pro učitele.
- b) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku, studijní obor speciální pedagogika a
 - 1. Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů základních škol nebo středních škol, nebo
 - 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů základních a středních škol.
- c) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů prvního stupně základních škol a celoživotní vzdělávání, zaměřeno na speciální pedagogiku.
- d) Vzdělávání pro učitele druhého stupně základních škol a akreditovaný bakalářský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku, nebo celoživotní vzdělávání, zaměřeno na speciální pedagogiku.

Učitel na střední škole

Učitel na střední škole má možnost získat odbornou kvalifikaci vysokoškolským studiem v akreditovaném magisterském studijním programu.

- a) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů středních škol.
- b) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů druhého stupně základních škol a všeobecně-vzdělávacích předmětů středních škol.
- c) Studijní obor odpovídající charakteru vyučovacího předmětu a

1. Akreditovaný bakalářský studijní program v oblasti pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol, nebo
 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol.
- d) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů druhého stupně základních škol a
1. Akreditovaný bakalářský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů středních škol,
 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol, nebo
 3. Doplnující studium k rozšíření odborné kvalifikace.

Učitel na střední škole vyučující odborné předměty

- a) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů odborných předmětů středních škol.
- b) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů druhého stupně středních škol a středních škol studijního oboru odpovídající charakteru vyučovaného odborného předmětu.
- c) Oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů všeobecně-vzdělávacích předmětů středních škol studijního oboru odpovídající charakteru vyučovacího odborného předmětu.
- d) Studijní obor odpovídající charakteru vyučovacího odborného předmětu a
 1. Akreditovaný studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol,
 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol či druhý stupeň základních škol, nebo
 3. Studium pedagogiky.

Učitel praktické výuky

- a) Akreditovaný studijní program, obor odpovídající praktickému vyučování a
 - 1. Akreditovaný bakalářský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol,
 - 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol, nebo
 - 3. Studium pedagogiky.
- b) Akreditovaný vzdělávací program vyšší odborné školy v oboru vzdělávání odpovídající charakteru praktické výuky a
 - 1. Akreditovaný bakalářský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol,
 - 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol, nebo
 - 3. Studium pedagogiky.
- c) Střední vzdělávání s maturitní zkouškou v oboru vzdělání odpovídající charakteru vyučovacího předmětu a
 - 1. Akreditovaný bakalářský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol,
 - 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů středních škol nebo druhý stupeň základních škol, nebo
 - 3. Studium pedagogiky.

Učitel na střední škole pracující se žáky se speciálními potřebami

- a) Vzdělávání pro učitele středních škol a

1. Akreditovaný studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku, nebo
 2. Celoživotní vzdělávání, zaměřeno na speciální pedagogiku.
- b) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku pro učitele a celoživotní vzdělávání, zaměřeno na přípravu učitelů druhého stupně základních škol nebo střední školy.
 - c) Výuka na praktické škole jednoleté/dvouleté: akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na speciální pedagogiku pro učitele.

Trenér

- a) Akreditovaný magisterský studijní program, oblast pedagogických věd, zaměřeno na přípravu učitelů tělesné výchovy a získání osvědčení druhé třídy trenéra pro příslušnou specializaci.
- b) Akreditovaný magisterský studijní program, obor tělesná výchova a sport a získání osvědčení nejméně druhé třídy trenéra pro příslušnou specializaci.
- c) Akreditovaný bakalářský studijní program, oblast tělesná výchova a sport a získání osvědčení nejméně druhé třídy trenéra pro příslušnou specializaci.
- d) Akreditovaný vzdělávací program vyšší odborné školy, obor vzdělávání, zaměřeno na sportovní tělovýchovné a pohybové činnosti a získání osvědčení nejméně druhé třídy trenéra pro příslušnou specializaci.
- e) Vzdělávací program středního vzdělávání nebo střední vzdělávání s výučním listem, vzdělávací program středního vzdělávání a trenérská škola tělovýchovných fakult vysokých škol a získání osvědčení nejméně druhé třídy trenéra pro příslušnou specializaci.¹¹⁶

V současné době lze v České republice studovat učitelství tělesné výchovy na Karlově univerzitě v Praze, Západočeské univerzitě v Plzni, Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Masarykově univerzitě v Brně, Jihočeské univerzitě v Českých

¹¹⁶ Dostupné on-line: *W*www.msmt.cz [online]. [cit. 2021-06-27].

Budějovicích, Univerzitě Palackého v Olomouci, Ostravské univerzitě, Univerzitě Hradec Králové, Technické univerzitě v Liberci.

Univerzita Karlova nabízí studium tělesné výchovy se zaměřením na učitelství na Fakultě tělesné výchovy a sportu a na Pedagogické fakultě. Na Fakultě tělesné výchovy a sportu je možno studovat prezenčně i kombinovaně studium bakalářské, navazující magisterské i doktorské. Obory spadající pod vzdělávání: Tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělávání (kombinované, bakalářské), Tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělávání se sdruženým studiem Geografie/Geologie/Matematika se zaměřením na vzdělávání (prezenční, bakalářské), Učitelství tělesné výchovy a vojenské tělovýchovy pro střední školy (prezenční/kombinované, navazující magisterské), Učitelství tělesné výchovy pro střední školy (prezenční/kombinované, navazující magisterské), Učitelství tělesné výchovy pro střední školy se sdruženým studiem Učitelství geografie/matematiky pro střední školy (prezenční, navazující magisterské), Vojenská tělovýchova, tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělávání (prezenční/kombinované, bakalářské). Na pedagogické fakultě lze studovat tělesnou výchovu společně s dalším oborem, Tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělávání a Biologie, geologie a enviromentalistika/Matematika/Informační technologie/Základy společenských věd/Výchova ke zdraví se zaměřením na vzdělávání (prezenční, bakalářské), Učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň základní školy a střední školy a Učitelství biologie/informačních a komunikačních technologií/matematiky/výchovy ke zdraví/základů společenských věd pro 2. stupeň základní školy a střední školy (prezenční, navazující magisterské), Učitelství pro 1. stupeň základní školy (prezenční/kombinované, magisterské). Pouze část studentů studující Učitelství pro 1. stupeň se dále specializuje v tělesné výchově.

Západočeská univerzita v Plzni nabízí studium tělesné výchovy na Pedagogické fakultě, konkrétně obory Tělesná výchova a sport (prezenční, bakalářské), Tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělávání (prezenční, bakalářské), Učitelství tělesné výchovy pro základní školy (prezenční, navazující magisterské), Učitelství tělesné výchovy pro střední školy (prezenční, navazující magisterské).

Na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem je vyučována tělesná výchova pro budoucí učitele v oborech Tělesná výchova (prezenční,

bakalářské), Tělesná výchova a sport (prezenční/kombinované, bakalářské), Tělesná výchova pro 2. stupeň základní školy (prezenční, navazující magisterské), Učitelství tělesné výchovy pro střední školy (prezenční, navazující magisterské), Učitelství pro 1. stupeň základních škol (prezenční/kombinované, magisterské), Učitelství pro 1. stupeň základních škol a speciální pedagogika (prezenční/kombinované, magisterské).

Brněnská Masarykova univerzita poskytuje studium tělesné výchovy na Fakultě sportovních studií v oborech Tělesná výchova a sport (prezenční, bakalářské), Učitelství tělesné výchovy pro základní a střední školy (prezenční/kombinované, magisterské navazující, jednooborové/dvouoborové).

Pedagogická fakulta na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích disponuje obory Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání (prezenční, bakalářské), Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání pro střední školy (prezenční, bakalářské), Učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň základních škol (prezenční, navazující magisterské), Učitelství tělesné výchovy pro střední školy (prezenční, navazující magisterské, jednooborové/dvouoborové).

Univerzita Palackého v Olomouci vyučuje tělesnou výchovu pro učitele na Fakultě tělesné kultury v oborech Tělesná výchova (prezenční, bakalářské), Tělesná výchova a sport pro vzdělávání se specializacemi (prezenční/kombinované, bakalářské), Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání a ochranu obyvatelstva (prezenční/kombinované, bakalářské), Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání a speciální pedagogiku (prezenční/kombinované, bakalářské), Učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň základní školy a střední školy (prezenční, navazující magisterské), Učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň základní školy a střední školy a ochrana obyvatelstva (prezenční/kombinované, navazující magisterské), Učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň základní školy a střední školy se specializacemi (prezenční/kombinované, navazující magisterské), Učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň základní školy a střední školy se zaměřením na speciální pedagogiku (prezenční/kombinované, navazující magisterské).

Pedagogická fakulta Ostravské univerzity nabízí obory Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání pro základní školy (prezenční, bakalářské), Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání pro střední školy (prezenční, bakalářské), Učitelství pro 2. stupeň základní školy:

Tělesná výchova (prezenční, navazující magisterské), Učitelství pro střední školy: Tělesná výchova (prezenční, navazující magisterské).

Královéhradecká univerzita nabízí studium tělesné výchovy na Pedagogické fakultě v oborech Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání (prezenční, bakalářské), Učitelství pro 2. stupeň základní školy – tělesná výchova (prezenční, navazující magisterské), Učitelství pro střední školy – tělesná výchova (prezenční, navazující magisterské).

Poslední univerzitou, která poskytuje studium tělesné výchovy spojené s vzděláváním je Technická univerzita v Liberci při Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické. Konkrétně ve studijním programu Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání (prezenční, bakalářské), Učitelství pro 1. stupeň základních škol (prezenční/kombinované magisterské), Učitelství pro 2. stupeň základních škol (prezenční/kombinované, navazující magisterské), Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol (prezenční/kombinované, navazující magisterské).¹¹⁷

¹¹⁷ Dostupné on-line: <https://www.vysokeskoly.cz/> [online]. [cit. 2021-6-28].

13 Mezníky školní tělesné výchovy

Časová osa shrnuje a znázorňuje mezníky, které ovlivnily tělesnou výchovu v průběhu jeho vývoje. Tato kapitola slouží k ucelenému shrnutí práce.

17.st. > 18. st. > 1805 > 1813 > 1854 > 1862 > 1869 > 1874 > 1883 > 1909 > 1911 > 1913 > 1915 > 1919 > 1920 > 1922 > 1932 > 1935 > 1936 > 1938 > 1939

1941 > 1945 > 1946 > 1948 > 1952 > 1953 > 1955 > 1957 > 1960 > 1968 > 1976 > 1984 > 1989 > 1990 > 1991 > 1996 > 2004 > 2014 > 2018

- **17. století** – Jan Amos Komenský, první snahy o zavedení tělesných cvičení do škol
- **18. století** – zavedení tělesných cvičení do škol
- **1805** – Schollkodex, zakazoval tělesná cvičení až do roku 1850
- **1813** – zavedení nepovinné tělesné výchovy v Táboře
- **1854** – tělesná výchova oficiálně zavedena jako nepovinný předmět, který byl placený
- **1862** – Vznik Tělocvičné jednoty pražské, později přejmenováno na Sokol
- **14. 5. 1869** – vnikly Spiess-Maulovy osnovy, které platily do 1. světové války, tělesná výchova byla na obecných školách jako povinný předmět, vyučovaly se dvě hodiny týdně
- **1874** – na území Českého království byla na reálkách zavedena tělesná výchova jako povinný předmět
- **1883** – tělesná výchova byla zrušena pro dívky
- **20. 3. 1909** – tělesná výchova zavedena jako povinný předmět na středních školách, vyjma dívčích
- **1911** – zavedeny nové učební osnovy pro tělesnou výchovu chlapců
- **1913** – zavedená tělesná výchova na středních školách pro dívky a změna osnov pro dívky
- **1915** – zavedena jedna hodina týdně tělesné výchovy pro dívky na obecných školách jako nepovinný předmět
- **1919** – dvě hodiny tělesné výchovy na obecných, měšťanských i středních školách
- **1920** – zavádění tělovýchovných kurzů
- **1922** – nový školský zákon, platil do roku 1935
- **1932** – zavedení nových učebních osnov do národních a středních škol
- **1935** – do tohoto roku se vyučovalo podle předválečných osnov
- **1936** – při kvalifikaci žáků se již nehledí na výkon žáka, ale také na snahu a zájem
- **Září 1938–březen 1939** – zavedena branná výchova
- **1939** – zvýšen počet hodin tělesné výchovy, tělesná výchova byla řízena Němci, celková likvidace školství, vyučovalo se ve prospěch Velkoněmecké říše

- **23. 11. 1939** – vznik osnovy vládního nařízení o organizaci tělesné výchovy, tělesná výchova byla povinným předmětem na všech českých školách, součástí byly zdravotní prohlídky, dohled inspektorů
- **1941** – nové učební osnovy
- **12. 4. 1941** – zakázána činnost Sokola a byl jim odebrán majetek
- **1945** – nové učební osnovy, které navazovaly na předválečné
- **1946** – tělesná výchova se stává rovnocenným předmětem, září 1946 vznikl Československý tělovýchovný svaz
- **1948** – změna učebních osnov
- **1952** – tělesná výchova se stala povinným předmětem kurikula
- **1953** – založen institut Tělesné výchovy a sportu, změna učebních osnov
- **1955** – konala se první Spartakiáda
- **1957-1960** – tříleté osnovy zúžily učivo tělesné výchovy pouze na základní
- **1860** – zavedeny sportovní hry jako nepovinný předmět
- **1968** – zavedeny pohybové hry pro nižší ročníky jako nepovinný předmět
- **1978** – změna učebních osnov
- **1984** – změna učebních osnov
- **1987** – změna učebních osnov, osnovy byly doplněny o metodické příručky, přesně vymezené cíle, obsah výuky a kritéria vyučování
- **1989** – liberalizace kurikula, požadovány nové nároky v tělesné výchově
- **1996** – novelizace učebních osnov
- **1990** – Československý svaz tělesné výchovy a sportu konal poslední sjezd a ukončil svoji činnost
- **2004** – schválen nový způsob vzdělávání, změnil se systém kurikula, vytvoření RVP s platností od roku 2005
- **2014** – vznik dokumentu Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020
- **2018** – tvorba Strategie 2030+, na které se nadále pracuje

14 Diskuze

V diplomové práci jsem posloupně zachytila a popsala vývoj tělesné výchovy na školách na území českých zemí od počátků po současné změny v RVP z roku 2021.

Před počátkem psaní práce jsem si stanovila a definovala téma, prověřila množství dostupné literatury a dalších zdrojů, které jsou využitelné pro dané téma, dále jsem si formulovala hlavní cíl, dílčí cíle a úkoly práce a mohla jsem začít se shromažďováním dat a samotným psaním práce. Pracovala jsem s knižními zdroji českými i několika zahraničními, archiváliemi, články a internetovými zdroji.

Od počátku probíhaly konzultace s vedoucím práce a řídila jsem se jeho pokyny a radami. Naskytlo se několik překážek, které na chvíli přerušily nebo prodloužily dobu psaní práce, například uzavřené knihovny. Z důvodu uzavřených knihoven byla však zpřístupněna Národní knihovna on-line, kde byla dostupná díla, ke kterým bych se pravděpodobně vůbec nedostala, takže uzavření knihoven považuji spíše za přínosné. Avšak kvůli přetížení on-line knihovny, docházelo často k výpadkům a zdlouhavému čekání na načtení potřebných zdrojů a stránek. Další překážkou byl omezený přístup do Národního archivu na Chodovci. Do archivu bylo možno docházet po předchozí rezervaci a čekací doba na shromáždění potřebných kartonů byla týden. Otevírací doba pouze do 16 hodin a počet průzkumníků byl také omezen.

Práce lze porovnat s několika uvedenými zdroji, avšak žádná z prací nepojednává o změnách v Rámcových vzdělávacích programech po roce 2004 či vzdělávání učitelů v současné době. Na práci by se dalo dále navázat specifickým výběrem některé části práce nebo dále pokračovat a věnovat se Strategii 2030+. Zaměřit se na jinou zemi, konkrétní oblast České republiky či na úplné počátky mimoškolní tělesné výchovy. Specifickým výběrem je míněno například konkrétní školská osnova nebo vzdělávání učitelů.

Postup zvolený při psaní práce bych využila opět stejný. Práce by navíc mohla být doplněna například obrázky, výňatky z třídních knih nebo rozhovory s pamětníky. Pokud bych práci psala znova, na základě již získaných zkušeností, bych se v některých kapitolách zaměřila konkrétněji a více do hloubky, propojila a využila bych ještě více zdrojů.

Zajímavou zkušeností byla práce s archiváliemi, za tuto zkušenost jsem vděčná a ráda bych v tom někdy pokračovala. Vážím si toho, že archiv poskytuje tak staré dokumenty, člověk má na chvíli možnost zkusit se vcítit do té doby a představit si, jaké by bylo v té době žít.

Za nejobtížnější považuji práci s archivními dokumenty, občas byly nepřehledné bez konkrétního data nebo nebyly vůbec k přečtení.

I přes některé překážky, jsem s výsledkem práce celkově spokojená.

15 Závěry

Za hlavní cíl diplomové práce jsem si zvolila zmapovat a poskytnout ucelený přehled historického vývoje školní tělesné výchovy na našem území od počátku po současnost, což jsem dokázala naplnit. Práce obsahuje počátky tělesné výchovy na našem území až po současnost. Některým pasážím mohla být věnována větší pozornost, avšak přihlížela jsem na dostupné zdroje. Práce tedy poskytuje ucelený přehled vývoje školní tělesné výchovy na našem území.

Veškerá činnost byla prováděna shromažďováním a studiem dostupných zdrojů a následným zpracováním do uceleného textu. Mezi činnost spadaly návštěvy Národního archivu na Chodovci v Praze.

Stanovené dílčí cíle byly také naplněny. Podařilo se mi uvést čtenáře do problematiky tělesné výchovy a jejích počátků v zemích evropských od 17. století, formulovat vzdělávání učitelů, popsat průběh vybraných tělovýchovných kurzů a částečně nastínit budoucí vývoj tělesné výchovy ve školství. S dílčími úkoly souvisejí stanovené úkoly, které se také podařilo naplnit.

I na konci práce jsem stále spokojená jak s výběrem tématu, tak s jeho zpracováním. Práce mě naplňovala a obohatila. Dle svého názoru jsem naplnila definované cíle i úkoly.

16 Zdroje

16.1 Knižní zdroje

1. BAUM, Detlef. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-390-3.
2. BENAGLIA, Kateřina. *Vyučovací proces v hodinách tělesné výchovy na 1. stupni základních škol v souvislosti s inkluzí žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. 2018. Diplomová práce. Technická univerzita.
3. BLÁHA, Filip. *Úloha "Tělocvičného spolku paní a dívek pražských" v emancipačním hnutí českých žen před první světovou válkou, 2003*.
4. BOSÁK, František. *Česká škola v době nacistického útlaku: příspěvek k dějinám českého školství od Mnichova do osvobození*. České Budějovice: Státní pedagogické nakladatelství, 1969. Sborník Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích.
5. BUREŠ, Prokop a Jan PLICHTA. *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. V Praze: Almanach Sportu, 1931.
6. CIPRO, Miroslav. *Galerie světových pedagogů: encyklopedie Prameny výchovy*. Praha: M. Cipro, 2002. ISBN 80-238-8004-7.
7. FRANK, Ernst. *Friedrich Ludwig Jahn*. 1972.
8. GREXA, Ján a Milena STRACHOVÁ. *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5458-5.
9. HANZLOVÁ, M. *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích v letech 1848 až 1918*. Praha, 1992. Kandidátská disertační práce. FTVS UK.
10. HÁLA, Jan. *Var: pokrokový list pro veřejné otázky*. Praha: Občanská knihtiskárna, 1922.
11. HORÁK, Ferdinand a Karel KRČMA. *Přehledný vývoj tělesné výchovy: příručka k odborné zkoušce z tělesné výchovy*. Praha: Unie, 1939.
12. HROCH, Miroslav. *Úvod do studia dějepisu: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty pedagogických a filozofických fakult studijního oboru učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů - dějepis*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).
13. HURYCHOVÁ, Alena, VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*, 1997.
14. KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. V Praze, 1931.
15. KAŠPAR, Ladislav. (2009) *Dějiny tělesné výchovy a sportu ve světě a v českých zemích*.
16. KAŠPAR, Ladislav. *Tělesná výchova - tradiční součást školního vzdělávání v českých zemích*. HRABINEC A KOL., Jiří. *Tělesná výchova na 2. stupni základní školy*. Univerzita Karlova: Karolinum, 2017, s. 40-59. ISBN 978-80-246-3625-2.

17. KLINGER, Miroslav. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1937*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1938.
18. KLINGER, Miroslav. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1938*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1939.
19. KRÁTKÝ, František. *Dějiny tělesné výchovy*. Praha, 1986.
20. KRÁTKÝ, František. *Dějiny tělesné výchovy kapitalistické a socialistické společnosti. Díl 2*. Praha: STN, 1958.
21. KÖSSL, Jiří, Jan ŠTUMBAUER a Marek WAIC. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1566-0.
22. KOZLÍK, Jan. *Tělesná výchova na národních školách: pomocná metodická kniha pro učitele národních škol, žáky pedagogických gymnasií, vychovatelky družin mládeže a pro vedoucí zotavoven mládeže*. 1952.
23. KUDLÁČKOVÁ, Blanka. *Dejiny pedagogického myslenia I*. Trnava: Veda, 2009. ISBN 978-80-8082-303-0.
24. MAGRAB, Phyllis. *Open File on Inclusive Education*. 2013.
25. MAZAL, Pavel, Johannes STELZER a Zdeňka VAŠÍČKOVÁ. *Curriculum development in the Czech Republic*. 2010.
26. MOKRES, František. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 2004.
27. NOVÁČEK, Vojtěch, Jitka KOPŘIVOVÁ a Vladislav MUŽÍK. *Vybrané kapitoly z teorie a didaktiky tělesné výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2642-1.
28. PERÚTKA, Jaromír. *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku*. Bratislava: Šport, 1980. Spartakus (Olympia).
29. PERÚTKA, Jaromír. *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport, 1980. Malé encyklopédie vydavateľstva Obzor.
30. PERÚTKA, Jaromír. *Pokrokové tradice tělesné výchovy v Československu*. [1. vyd.]. Praha: Olympia, [1974]. Spartakus.
31. REITMAYER, Ladislav. *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích: příručka pro vysoké školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).
32. REITMAYER, Ladislav. *Přehled vývoje tělesné výchovy ve světě: učebnice pro posluchače pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).
33. REITMAYER, Ladislav. *Přehled vývoje tělesné výchovy na území ČSSR: učebnice pro posluchače oboru učitelství tělesné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).
34. REITMAYER, Ladislav. *Závislost vývoje školní tělesné výchovy na ekonomických ideově politických a kulturně historických poměrech, 1965*.
35. RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I.: (1774-1989)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. ISBN 978-80-7395-322-5.

36. RYCHTECKÝ, Antonín a Ludmila FIALOVÁ. *Didaktika školní tělesné výchovy*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-127-7.
37. RYCHTECKÝ, Antonín a Ludmila FIALOVÁ. *Didaktika školní tělesné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-659-7.
38. ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina., *České střední školy, jejich studenti a profesori v letech 1867-1918*, 2006.
39. SMOTLACHA, František. *Dějiny vědy v tělesné výchově*. Praha: Nová tělesná výchova, 1935. Knihovna Nové tělesné výchovy.
40. ŠTEKR, Vlastimil. *Historie školní tělesné výchovy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-7067-966-2.
41. ŠTUMBAUER, Jan. *Přehled československých dějin tělesné výchovy a sportu*. 1990.
42. ŠTUMBAUER, Jan. *Přehled československých dějin tělesné výchovy a sportu*. 2004.
43. UMMINGER, Walter. *Die Chronik des Sports*. 2., erg. und aktualis. Aufl. Dortmund: Chronik Verlag, 1992. ISBN 3-611-00270-4.
44. VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích: určeno pro posl. fak. pedagog., stud. učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. 1986.
45. VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, [1992].
46. VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*. Brno: Paido, 2002. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-033-6.
47. VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*. Vyd. 2., přeprac., (1. vyd. v MU). Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4936-9.
48. VLČEK, Petr. *Komparace současného pojetí tělesné výchovy v českém a německém školství*. 2009.
49. VLČEK, Petr a Tomáš JANÍK. *Školské reformy a tvorba kurikula tělesné výchovy v České republice, Spolkové republice Německo a Spojených státech amerických*. Brno: Paido, 2010. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-203-1.
50. WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2259-0.
51. WEIGNER, Karel. *Zdravím k síle národa: výbor statí z let 1911-1929*. Praha: Československá obec sokolská, 1936.
52. WEIGNER, Karel. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1924*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1925.
53. WEIGNER, Karel. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1932*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1933.
54. WEIGNER, Karel. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1935*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1936.

55. WEIGNER, Karel. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1936*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1937.
56. WEIGNER, Karel. *Tělesná výchova: její význam a cesty, 1916*.
57. WIDIMSKÝ, František. *Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1940*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1941.
58. ZWETTLER, Otto, Jaroslav VACULÍK a František ČAPKA. *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1366-4.

16.2 Články

1. *Deset let Československé republiky: vydáno k 10.výročí obnovené samostatnosti československého státu z usnesení vlády československé republiky*. Praha: Státní tiskárna, 1928.
2. MOOLENIJZER, Nicolas. The true origin and development of the austrian school of physical education. *Canadian Journal of History of Sport & Physical Education*. 1974, 48-56.
3. *Tělesná výchova sokolská: návrh České obce sokolské na úpravu tělesné výchovy v republice československé předložený vládě, ministerstvu školství a osvěty, [...] v dubnu r. 1919*. Praha: Česká obec sokolská, 1919.
4. VAMPLE, W. Close of play: Career terminativ in english professional sport 1870–1914. *Canadian Journal of History of Sport*. 1984, 64-70.
5. ZEMAN, V. *Reforma školství v České republice*. 2006.

16.3 Archiválie

1. Národní archiv Praha, fond MŠ, karton 3656, Osnovy tělesné výchovy, 1939.
2. Národní archiv Praha, fond MŠ, karton 3656, Porada o reorganizaci tělesné výchovy na školách, 1939.
3. Národní archiv Praha, fond MŠ, karton 3656, Vládní nařízení o organizaci tělesné výchovy na českých školách, 1939.
4. Národní archiv Praha, fond MŠ, karton 3656, Zpráva o poradě v ministerstvu zdravotnictví o tělocvič. Kursech a poradách tělocvičným jednotám a o podpoře vědecké práce tělocvičné, 1920.

16.4 Internetové zdroje

1. Dostupné on-line: *Www.edu.cz* [online]. [cit. 2021-03-23].
2. Dostupné on-line: *Www.rvp.cz* [online]. [cit. 2021-03-23].
3. Dostupné on-line: *Www.msmt.cz* [online]. [cit. 2021-03-23].
4. Dostupné on-line: *Https://www.vysokeskoly.cz/* [online]. [cit. 2021-6-28].